

Hajdúsági Tükör

15. évfolyam 3. szám

2022. harmadik negyedév, ősz

Kulturális és közéleti magazin

Ára: 500 Ft

Néhány cím a tartalomból:

Szerelmünk ez a föld	3	Bohém dzsentriélettől a kuláksorsig.....	15-16
Elődeink dicső jótevője, Báthory Gábor.....	5	A költőikon, Kemény István	19-20
A hajdú elődök üzenete.....	6-7	A hely szelleme. Gondolatok a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelepről ..	21-22
Közös otthonunk, Hajdúböszörmény.....	8-10	Roma szakkollégium Hajdúböszörményben	22-24
Díszpolgárok a városról	10-12	Kultúránk, hitünk.....	24-25
Mit műveltek elődeink?.....	13-14	Köszöntünk, Hajdúböszörmény!	26-27

Varjasi Imre

A megáldott templom és közössége

„Gondoltál-e már arra, hogy milyen csodálatos a világ? Mennyire egész és mennyire tökéletes minden, amit nem az ember alkotott? Nézz meg egy virágot! A legegyszerűbbet, nézz meg egy hóvirágot! Honnan tudja meg bent a föld alatt, hogy odakint már elment a hó s az ágak könnyező rügyein cinkék hintáznak a napsütésben? Nincs telefonja, rádiója sincsen, mégis értesül arról, hogy mennyire haladt a világ a tavasszal. Hideg föld öleli még a gyökeret, de már megindulnak benne az élet nedvei és moccan a csíra. Felüti kis zöld fejét a nyirkos falevelek alól. Kinő a szár, utána futnak a levelek. Zöldek. A föld nedvei összetalálkoznak a napsugárral és zöldre festik a hajszalereket. Aztán kinyílik a szár, kifeslik a bimbó, előkacag a virág. Kacag. Szinte hallani lehet.” – ezeket a gondolatokat Wass Albert: Te és az Isten című írásában fogalmazta meg. A hóvirág, az isteni teremtmény, kacag. Ágain cinkék hintáznak – teheti hozzá e sorok írója.

PÜSPÖKI SZENTELEÉS

Nos! Valami hasonló áldott, idilli pillanat köszöntött a böszörményi római katolikus templom köré. Az 1332 körül épült, majd 1861-63 között mai formáját elnyerő templom a képzeletbeli tavaszra, a

megújulásra várt. S az isteni gondviselés, a közösség összefogása meghozta a várva várt pillanatot. Augusztus 21-én a templombúcsú alkalmával, a szemet gyönyörködtetően felújított templomot Palánki Ferenc megyés püspök atya áldotta meg. Mint fogalmazott, ki hallgatja szavamat, és tettekre is váltja, az okos emberhez hasonlít, aki sziklára építette a házát. Szakadt a zápor, ömlött az ár, süvített a szél, és nekizúdult a háznak, de nem dőlt össze, mert szikla volt az alapja – hozta példaként a püspök. Aki hallgatja ugyan tanításomat, de nem váltja tettekre, a balga emberhez hasonlít, aki házát homokra építette. Szakadt a zápor, ömlött az ár, süvített a szél, és nekizúdult a háznak. Az összedőlt és romhalmazzá

tizenkét középkori templomos helyet foglalt magába, amelyek elnéptelenedtek (pl. Pródegyháza, Szentdemeter, Videgyháza, Szilegyháza, Hegyesegyháza, stb.). Ezek közé tartozott egykor az Árpád-kori település, Zelemér is, melynek Szent Andrásról nevezett templomát az 1332-37. évi pápai tizedjegyzék is említi. Az ebből megmaradt homlokzati toronyrész, a zeleméri pusztatorony ma műemlék. A középkori templomos helyek a török időkben elpusztultak. Báthory Gábor erdélyi fejedelem 1609-ben Nagykállóból hajdúkat telepített be, és Böszörményt hajdúvárossá nyilvánította. A reformátusok az ősi katolikus templomot elvetették. Ettől kezdve a katolikus hívek 1814-ig Újfehértóhoz, utána Balmazújvároshoz tartoztak. 1769-ben Eszterházy egri püspök plébánia létesítésével kísérletezett, de a kálvinisták ellenállása miatt nem sikerült. Bartakovics egri érsek 1858-ban templomtelket vásárolt, valamint paplak és iskola céljára megvásárolta Lévy András és Igaz József házáat. 1861-63. között az érsek – Grieger István balmazújvárosi építész tervei alapján – templomot építtetett, s azt

Ah! hol vagy Magyarok tündöklő Tsillagja,
ki voltál valaha Országunk Istápjá.
Hol vagy István király? téged Magyar kíván,
Gyászos öltözetben te előtted sírván.

Rólad emlékezvén tsordulnak könyvei,
búval harmatoznak szomorú mezej,
lankadnak szüntelen Vitézlő kezei,
nem szűnnek iszonyú sírástúl szemei.

Virágos kert vala híres Pannónia,
mely öntöze hiven Szűz MÁRIA.
Kátholika hitnek bő volt szép virágja,
bé homályosodott örvendetes Napja.

Ah! melly nagy változás minden féle Vallás,
már meg szaporodott sok Lelki kár-vallás,
mint rósát a hivség ugy a Pannoniát
rontya eretnecség fonnyaszttya Virágát.

Kertésze e kertnek István király vala,
termesztője ennek ő véle meg hala,
Ennek életében élt a Magyar Ország,
ő halála után lett holt eleven ág.

Előtted könyörgünk bús Magyar fiad,
hozzád folyamodunk árva maradékid,
Tekénts István király szomorú hazadra,
fordítsd szemeidet régi Országodra.

Reménységünk vagy on benned, s – Máriában,
mint Magyar hazánk (na)k hiv Királynéjában,
Még éltedben ennek minket ajánlottál,
és sz: Koronával együtt föl áldoztál.

Te hozzád Mária Sz. István Királlyal,
Keresztfán érettünk szenvedő Fiaddal,
Árva Magyar Ország sírva fohászkodik,
néked mint Anyánk (na)k így Panaszskodik.

Döry kéziratos Énekeskönyv átirata (1763)

vált – zárta gondolatait. A csodálatosan felújított templom az okos, gondolkodó és szorgalmas embereket példázza, Isten iránti elkötelezettségüket mutatja – fogalmazza meg e sorok írója.

A VÉDŐSZENT TISZTELETÉRE

Érdemes szót ejtenünk arról is, hogy elődeink mindig gondoskodtak a lelki élet színteréről is. Hajdúböszörmény határa egykor

1863. december 20-án Szent István király tiszteletére felszentelték. Az egy manuálos, nyolc regiszteres orgonát Kobza Ágoston egri mester készítette 1865-ben. Hajdúböszörmény 1861 óta önálló plébánia, amelynek első plébánosa Kolmer József volt.

Most ismét régi fényében szolgálja közösségét, Isten dicsőségére és kedvére. Köszönet és hála mindazoknak, akik kezük munkájával új köntösbe öltöztették Szent István templomát.

Dr. Görömbei András

Néhány szó Kertész László „Szerelmünk ez a föld” verséről (részlet)

Kertész László emberi és költői világának egyik leginkább szembetűnő jellegzetessége, az emberekhez és a tárgyakhoz való viszonyának különleges bensősége volt. Korai, tragikus halálakor legközelebbi barátai vallottak arról, hogy a már kéthónapos korában árvaházi gondozásra ítélt ember, a személyekhez és tárgyakhoz való különleges ragaszkodásával teremtette meg otthonosságérzését a világban.

MEZÍTÁBAS ÁRVÁK

„Első, legmélyebb élménye a hovatartozás hiánya volt. Első, legmélyebből fakadt törekvése a valahova tartozás lett” – írta róla Székelyhidi Ágoston. „Bámulatos, mennyi szál fűzte a világhoz, mily kiterjedt emberi, baráti kapcsolat. Mint aki elveszett szüleit keresi, mert maga van, de egyedül lenni nem akar” – mondta róla gyászbeszédében Kiss Tamás. Versvilágának is a mély emberi kapcsolatok megvallása és féltő ápolása a leggazdagabb motívumköre. Az emberi jóságot olyan értéknek tudta, amelyik még a személyiség fizikai létének megsemmisülése után is hat a világban. Emlékezetes megvallása ennek a hitnek a nevelőapjáról írt Apám siratása című versének záró strófája:

*Nem romolhat ő meg,
színekre török,
szívárványút lesz,
átköti az eget.
S a mindenség dülőjén
mezítlábas árvákat vezet...*

Sirató a vers, mégis az emberi minőség romolhatatlan értékéről vall. A költő horizontja a József Attila-i mindenség. Ebben keres otthont a „mezítlábas árvák”-nak is. Az őket segítő, vezető ember így válik a létezés reménységévé, az eget átkötő szívárványúttá. Sinka István versében a szegények „nem tudják a kék eget által kiáltani”, Kertész László bizodalma szerint az emberi jóság megnyitja a „mezítlábas árvák” előtt is a mindenség távlatait. Kertész Lászlót, a „mezítlábas árvák” egyikét ugyanilyen drámaian bensőséges kapcsolat fűzte a természethez, a növényekhez, állatokhoz, a földhöz is. Ember és természet együtt jelenik meg az ő szemléletében. Szegénysége is motiválta ezt a közelséget. Közlekedési eszköze a bicikli volt. Arról is gyakran

leszállt, ha ismerőst, barátot látott meg az utcán. Nagyon szeretett beszélgetni, eszmét, gondolatot cserélni.

FILOZÓFIA ÉS KÖZÖSSÉG

A Szerelmünk ez a föld – talán Nagy László hosszúénekeinek ösztönzését is hasznosítva – vall Kertész László világszemléletéről. Tárgyas leltározó vers hordoz itt mély létfilozófiát és közösségi programot. Különleges egymásba tűnés ragad meg a kompozíció első részében. A föld megművelésének tavaszi munkálatai a szeretkezés, megtermékenyítés erotikus képzeteiben jelennek meg. Majd a barázdákból égre röppen és „zeng fönt a remény”. A teremtő ember életének az értelme jelenik itt meg. A remény a természet kibontakozásában, a vetemények, az élet kiteljesedésében ölt testet:

*Melengetett, kicsiny csírák
fészkelődnek, nyújtózkodnak,
ébrednek, dideregnek,
napvilágban örvendeznek,
bizodalomba beöltöznek,
szívünkbe, szemünkbe beköltöznek.*

Ezt a gazdagon kibontott, induló világot semmisíti meg egyetlen éjszaka alatt a bőjti fagy. A kiteljesedő, a termékeny élet örömteli bemutatását a fagy pusztításának a bőséges szemléje követi. De ez a fagy nemcsak természeti jelenség, hanem emberi cselekedet is. Nemcsak északról és keletről jön, hanem jön a „sírásból és vigalomból, / káromlásból, hiszekegyből” is. A

nagy remények kiteljesedése helyett a teljes pusztulás következett:

*Nem volt irgalom, nem volt kegyelem,
korán vetettünk,
későn vetettünk,
elvetélt a föld,
mag nélkül halt meg a szerelem.*

Ebben a tragédiában azonban nem nyugodhat meg az ember. „Szerelmünk ez a föld” – kezdi a folytatás mindhárom szakaszát a vers nyitósoraival a költő. S

ebben a három szakaszra osztott, második nagy egységben a teremtő öröm és a végzetes tragédia után, a századok tapasztalatait is kamatoztatva hívja elő újra a teremtő ember akaratát, a lét alakításának a parancsát, a többes szám első személyben szóló költő. Az emberiség nevében vall az emberi sorsról és kötelességről. Sokszor kellett az első pusztítás után másodszor is bevetni a földet („évente és minden században”). De ez a munka másodszor már nem a nász örömeivel történik, hanem szertartás ez és komor várakozás. A történelmivé tágított látószög az emberi küzdelem és szenvedés sokaságát fogja be. Ezek szemléje az embervilág hatalmas létküzdelmét tárja elénk, könny, vér, kifosztott testvérek, megtiport gyermekek és nők, virágos szemfedők jelzik az örökös fogyatkozást, pusztulást. Megszólal a költő nemzeti önkritikájának a hangja is: „s úgy fogyatkoztunk, / hogy múltunkra hagyatkoztunk”. A legtöbb, amit eredményként elkönnyvelhet a vallomástevő, hogy „fogyatkozva is megmaradtunk”. A szókincs érzékelteti itt, hogy a költő a nemzeti közösség nevében szól, a nemzeti sorssal küzd.

OTTHONOSSÁG-TUDAT

A vers történelmi számvetése komor és illúziótlan. Sok-sok próba, sok-sok történelmi tapasztalat formálta ilyenné ezt a nemzeti portrét. A költő azonban a bajokat mindig erőforrássá változtatja. Azért számolja elő azokat, hogy megszüntetésüket segítse.

Ennek a versnek a fő szövege a címében és első sorában hangsúlyozott, az utolsó három szakasz élén is ismételt vallomás: „Szerelmünk ez a föld”. A kompozíció egész világa úgy épül föl, hogy ez a vallomás történelmi felelősségre szólítson. A komor számvetést éppen ez a felelősségtudat változtatja át nemzeti közösségi cselekvési programmá a vers záró szakaszában:

*Szerelmünk ez a föld,
de ha rá férfi módra:
értelemmel, friss erővel –
e népség nem vigyáz,
hiába e nász,
hiába minden szertartás,
– csak egy század – s elvadul,
szégyenében a magvető akkor
délnek vándorol,
s ha itt marad,
itt marad
hűségben is – hazátlanul.*

Ebben az összegző vallomásban válik nyilvánvalóvá a kompozíció mély átgondoltsága, megfontolt építkezése, egész értelme. A nyitósor, a földi léthez való elemi ragaszkodás vallomása. Ennek az értelme azonban a mi felelősségünk. Vigyáznunk kell erre a földre, különben hiábavaló az örömteli nász és hiábavaló a szertartásszerű újrakezdés, elvadul a föld, s nem találja benne otthonát az ember. A magvető kifejezés egyszerre szakrális közegbe is emeli a vers világát. A felelősség éppen az, hogy ne vaduljon el ez a föld, ez az ország, mert ha elvadul, akkor az is hazátlan lesz benne, aki hűséggel ragaszkodik hozzá.

Kertész László mindkét itt említett verse az otthonosság-érzés, otthonosságtudat megteremtésének a felelősségével ajándékozza meg olvasóját. Erre az érzésre és tudatra a 21. század emberének is igen nagy szüksége van.

Dr. Görömbei András (1945-2013)

Iskolateremtő egyetemi professzor, aki a Kossuth Lajos Tudományegyetem BTK Irodalomtudományi Intézetében tanított és alkotott. Többször választották meg a kar legnépszerűbb oktatójának. A Kossuth-díjas tanár szakterülete a 20. századi magyar irodalom története, szűkebben a magyar líra, a népi irodalom és a határon túli magyar irodalom kutatása, elkötelezett képviselője. Számtalan monográfiát, tanulmánykötetet, esszét és kritikát publikált. Pályáját a hajdúböszörményi Bocskai István Gimnáziumban kezdte (1968-70).

Kertész László

Szerelmünk ez a föld

Szerelmünk ez a föld,
a tavasz első szavára
leveti vászoningét,
s a szelek fürge ujjai alatt
illatoz és reszket,
szemére rászáll a hajnali pára,
kontyában himbálva
feljön újra a nap,
és mi szédült földművesek
arcunk a fénybe tartva
fölszédülünk,
és betelnek az első vágyak.
A barázdából égre roppen,
suhog a szárnya,
zeng fönt a remény.
Melengetett kicsiny csírák
fészkelődnek, nyújtózkodnak,
ébrednek, dideregnek,
napvilágban örvendeznek,
bizodalomba beöltöznek,
szívünkbe, szemünkbe beköltöznek.

És akkor – egy éjszaka
mint jön a farkas
kertünk alá lopakodva –
jön a böjt fagy,
jön böjt előtt és böjt után,
jön böjt előtt és böjt után.
A bárányok halkán sírnak,
a szelek is némán lapulnak,
madaraink üveg-ágon megbénulnak,
mert visszajött és perzsel a fagy,
jött északról és keletről,
sarkvidékről és hegyekből,
páncélokból, bőrvértekből,
vaskoronás istenekből,
sírásból és vigalomból,
káromlásból, hiszekegyből,
jött böjt előtt és böjt után,
a bárányok halkán sírtak,
a szelek földig lapultak,
madaraink megbénultak,
nem volt más: csak szó és szavak,
mert hajnali fényre fente
az eget, s aratott a fagy.
Nem volt irgalom, nem volt kegyelem,
korán vetettünk,
elvetelt a föld,
mag nélkül halt meg a szerelem.

Szerelmünk ez a föld,
– századok forognak el,
de mi évente és minden században
bevetjük, kétszer is bevetjük,
bevetjük először,
bevetjük másodszor,
de másodszor ez már nem nász,
másodszor szertartás,
komor várakozás:
Vajon lesz-e itt valami,
és ha kél, – mi kél itt?
Fölveri a gaz megint,
és a muhar lesz, ami beérik?

Szerelmünk ez a föld,
betakartuk könnyel, vérrel,
ködbundával, füstölővel,
kifosztott testvérekkel,
megtiport gyermekkel és nővel,
sárba sepert fátyolokkal,
virágos szemfedővel,
betakartuk, s úgy fogyatkoztunk,
hogy múltunkra hagyatkoztunk,
s fogyatkozva is megmaradtunk.

Szerelmünk ez a föld,
de ha rá férfi módra:
értelemmel, friss erővel –
e népség nem vigyáz,
hiába e nász,
hiába minden szertartás,
– csak egy század – s elvadul,
szégyenében a magvető
akkor délnek vándorol,
s ha itt marad,
itt marad
hűségben is – hazátlanul.

Nagy Zsolt

Elődeink dicső jótevője, Báthory Gábor

Hajdúböszörmény történelmi és földrajzi határain belül, Bocskai István és Bethlen Gábor neve mellett eltörpülni látszik Báthory Gáboré. Mutatja ezt az a tény, hogy a Hajdúsági Múzeum bejárati kupolája alatt elhelyezett mellszobra előtt elszáradtak az emlékezés koszorúi, míg Bocskai magasba törő bronz alakja körül virágok százai bontják szirmaikat.

Köszönhető ez talán Báthory Gábor – a históriás feljegyzésekből ismert – ellentmondásos történelmi szerepvállalásának, melyben a pozitív, a hajdú nép életében jelentős változásokat generált tevékeny létét zárójelbe helyezték, a róla híresztelt hedonista, züllött életformájának kidomborítása közben. Holott, érdemei nem halványulnak el az utódok gazdag uralkodói dicsfényében. A történelem mostoha végzetet szánt ennek a protestáns erdélyi nemes ifúnak, akit édesapja 1589-ben a „Gábris vitéz” névvel jegyzett be a családi „almanachba”. Tette ezt bizakodva, az új jövevény kibontakozó nagy testi erejében és erős akaratában. A születése pillanatában megfogant, reményteljes szülői eltökéltség tükröződik vissza a későbbi erdélyi fejedelem uralkodói jellemében. Agilis lendületének köszönhetően vált azzá a kimagasló vezérégyéniséggé, akinek személye köré – rövidre szabott életének ellenére – legendák szövődtek. Életrajzával számos tanulmány és monográfia foglalkozik. Elért sikereit, hírhedt „kicsapongásait”, az egész Báthory-mítoszt, a történetírás elfogult és „tényszerű” közléseket adaptáló képviselőivel párhuzamosan a szépirodalom ismert és idézett szerzői is sokat boncolgatták. Az itt közölt írás csak rövid betekintést enged Báthory Gábor uralkodói éveibe, és a hajdúkhöz köthető viszonyába.

A HAJDÚ HADAK ÉLÉN...

Bocskai István halálát követően, mint a somlyai és az ecsedi Báthory-ágot egyesítő egykori pártfogolt, hamar „bejelentette” igényét Erdélyország fejedelmi trónjára. A fiatal partiumbeli nagybirtokos felismerte a Bocskai-féle hajdútelepítések hiányosságaiiban rejlő lehetőségeket, s a korban nevet és rangot kivívott hajdúkat maga mellé állítva, azok ütőképes erejére támaszkodva próbálkozott elnyerni a hön áhított címet.

Báthory a hatalomért folytatott küzdelmei során mindvégig görcsösen ragaszkodott önálló

elképzeléseihez, és ezen ügyéhez sikerült a Habsburg és a királyi Magyarország főurain felül, az erdélyi rendeket is megnyernie. 1608-ban a megbuktatott Rákóczy Zsigmond után, biztosnak tetsző, szilárd lábakon állva lépett fel az erdélyi fejedelmek színpadára. Hatalomra kerülését követően teljesítette a hajdúság felé vállalt kötelezettségét: családjukkal együtt telepített le jelentős számú katonát, főleg a

bihari részekre. Annak ellenére cselekedett így, hogy ismerte e népcsoport korábbi erdélyi dúlásait és hallotta azok visszhangját. Ennek a kötelezettségvállalásnak a részeként került a hajdúk birtokába Böszörmény. Báthory 1609. szeptember 13-án kelt kiváltságlevelében a kállói hajdúknak adta a mezővárost és Pród falut, a hozzá tartozó birtokokkal, 100.000 forint ellenében, a korponai kiváltságlevelben megszabott jogok szavatolása mellett. A mintegy 30.000 hajdú fegyveresnek a közel félszáz helységbe való letelepítése, és a magánföldesúri hajdúk számának növelése ellenére – Bocskai Istvánhoz hasonlóan – Báthory Gábor sem tudta véglegesen rendezni ennek a katonarétegnek a sorsát. A meggyökeresedés irányába tett újabb lépések ismét csak a hajdúság egy részének helyzetét stabilizálták, a privilégiumokon kívül rekedtek – politikai, vallási és egyéb meggyőződéseik révén – továbbra is a rendezetlen létük mezsgyéjén lavíroztak. Uralkodásának várokozással és erőgyűjtéssel zajló kezdeti éveit tovább nehezítette, hogy nem tudott hajdú híveinek munkát biztosítani, akik ragaszkodva a kor hadviselésének íratlan „hagyományaihoz”, ismét Erdély

termelő lakosságával kerültek összetűzésbe.

A fejedelem hadainak erőszakos kilengései, az erdélyi rendek és katolikus főurak vallásos és privilegizált helyzetének sérelmei 1610-ben, az ún. „széki merénylet” kiterveléséhez vezettek. A sikertelen vérontási kísérlet fodrozta fel annak az áradatnak a kezdeti hullámain, amely végül teljesen maga alá gyűrte Báthory Gábort.

„SZEMBEN A VILÁGGAL”

A zavaros víztükör Báthorynak az erdélyi szászok és a havasalföldi vajda ellen indított hadjáratával vált viharossá. A vágyott királyi Magyarország és Erdély egyesítése zálogának a belső egyetértést, és a külső szomszédos nemzetek által szavatolt „békét” tartották. Ellenben Báthory ezzel a hadjáratával csak tovább mélyítette a maga köré húzott árkokat. A törökökkel együtt az erdélyi nemességet és polgárságot is magára dühítette, ezért azok kezdtek kihátrálni mögüle. 1611-ben a bécsi udvar és Havasalföld seregeinek támadása alkalmával, a hajdúk szövetsége erősnek hitt számai is felbomlani látszottak. A törökök által biztosított segélycsapatok átütő ereje egyezkedésre kényszerítette a Habsburgokat. Az 1612-ben kötött egyezmény értelmében Báthory vállalta, hogy orvosolja a belső sérelmeket, és a főurak érdekeit szem előtt tartva, rendezi a hajdúinak helyzetét (sor került a belső társadalmuk differenciálására) és megbünteti korábbi kilengéseiket.

Az időszakos béke ellenére, Erdély határain belül továbbra is fennmaradt az ellenségeskedés a szászokkal, akik szövetséget kötöttek a hajdúk egy szűk csoportjával. A Báthory megbuktatása céljából életre hívott szövetség, a törökök hathatós segítsége nélkül alulmaradt a küzdelmekben. A számonkérés során a renitens hajdúk elveszítették nagyhírű vezérüket, Nagy Andrást.

Báthory hatalomra juttatásában jelentős szerepet játszott az egykori hajdúgenerális mellett Bethlen Gábor. A fejedelem korábbi támasza, volt udvari főkapitánya és főtanácsadója is az uralkodó ellen fordult. Az újabb Habsburg kollaboráció létrejöttét aláaknázni próbáló Bethlen, török oltalom alá menekült.

Az új trónbitorlónak, a nádor és a törökök felé tolmácsolt Báthory képénél kezdtek kirajzolódni a „Tündérkirály” botrányos erkölcsi életének később megvastagodott kontúrjai. Ténykedésével sikerült a török udvar támogatását megnyernie. Báthory trónfosztásáról és Bethlen fejedelemmé tételéről szultáni döntés született. A következményektől tartva az uralkodó Váradra szökött, ahol a főurak által felbízott bosszúszomjas hajdúk egy csoportja ölte meg őt 1613-ban, életének 24. évében. „Tündérkert fejedelme” az illő végtisztességet csak 1628-as újratemetésén kaphatta meg.

AMI UTÁNA MARADT ...

Bethlen cselszövése; a nem időszerű politikai tervezések és döntések; a hajdúk katonai erejének túlértékelése (amely az időközben megváltozott erőviszonyok között, és az egyensúlyát vesztett politikai helyzetben nem tudta beváltani a hozzá fűzött reményeket) mind egy-egy újabb szöveget jelentett a szépreményű fejedelem koporsójába. Báthoryt követően, Bethlen is főként Bocskai angyalaira támaszkodott, azok földrajzi és morális megosztottsága ellenére. A szabolcsi hajdúk a kiváltságaik védelmezőjének vélt Habsburgok oldalán, a bihariak (főleg a Bocskai és Báthory által letelepítettek) Bethlen zsoldjában harcolták végig a korszakot. Bocskai mellett Báthory Gábor volt az, aki elindította a hajdúság átalakulásának folyamatát, amelynek a törzse valamikor a 17. század második felében kezdett megerősödni. Kezdetben a hajdúk a katonáskodást tartották magukhoz a legméltóbbnak, ennek ellenére az elkövetkezendő évtizedekben lassan beindultak azok a változások, amelyek a társadalmi átrendeződéseknek, és vele a mezőgazdasági árutermelés, valamint a paraszti állattartás kialakulásának megágyaztak.

FELOLDOZÁS?

Báthory Gábor szabadossága az életkora, és a korszak kendőzetlenségének „természetes” hozadéka volt, melyet az utókor a politikai hatalmának legitimálása érdekében, aránytalanul felnagyított. Az erdélyi rendekkel szemben az uralkodói szuverenitás visszaállítására, a nagyhatalmi érdekkellentétek keresztűzésében önálló cselekvésre törekvő fejedelemről, a különböző korszakok historikusai által készített profilokat ezért olykor fenntartásokkal illik kezelnünk. Nekünk, Bocskai hajdúinak böszörményi utódként kötelességünk vállalni örökségét, megőrizni és tisztelettel adózni felejthetetlen alakjának! Felszegett állal, büszkén álljunk meg ércebe öntött arcma előtt, és ha tehetjük, helyezzük „lába” elé a nagyrabecsülés örökzöld ágaiból összefont virágfűzünket.

Nagy Zsolt

A cikk írója a Hajdúsági Múzeum történésze, a múzeum helytörténeti adattárának és tárgyi gyűjteményének gondozásáért felelős. A Debreceni Egyetemen megszerzett tudását nagyban gyarapította gyűjteménykezelőként és műtárgyvédelmi asszisztensként, a múzeum falain belül eltöltött időszakban. Ezt a komplex szakmai tudást felhasználva készítette, s készíti elő a múzeum állandó kiállításának helytörténeti teremt.

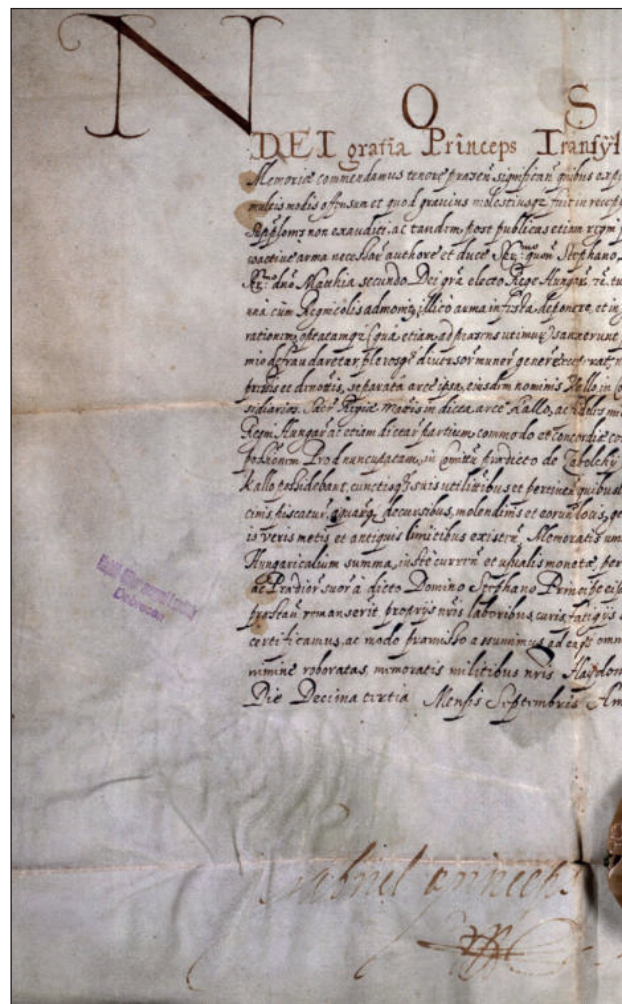
Varjasi Imre

A hajdú elődök üzenete Pillanatkép Böszörmény múltjából

A 16. század második felében a nyugati városfejlődés kedvező piacot jelentett a szarvasmarha-kivitel számára. Az állatok hajtására fegyveres pásztorréteg kelt életre. A hajdúk rétege volt ez, kiknek neve Böszörményhez előtagként kapcsolódik. A jelentős katonai elemmé előlépő hajdúk vitathatatlanul legnagyobb szerepüket a Bocskai István által vezetett szabadságharcban játszották.

HAJDUK, HAJDUT, HAJDUCI

A korabeli források tanulsága szerint már az Árpád-korban, 1248-ban is fontos kereskedelmi központ volt, az akkor még Nagyböszörmény néven említett település. Története azonban sokkal régebbi múltra tekint vissza, amit a város neve is bizonyít. A böszörmény ugyanis a mohamedán vallású, valószínűleg bolgár-török etnikumú népelemet jelentett. Az izmaeliták vagy böszörmények tevékenységét ismerve valószínű, hogy a település már a fejedelemség korában, s majd Árpád-házi királyaink alatt fontos kereskedelmi központ lehetett. A Várad Regestrumból ismert, hogy a nyíri izmaeliták egyik faluja, a mai település területén lévő Salamon volt. A böszörmények a tatárjárás után tűntek el, s a város is minden bizonnyal elpusztult. A település hamarosan újjáéledt, mert 1325-ben már hetivására volt. A régi Böszörmény lakossága azonban vagy elpusztult, vagy pedig beolvadt a többségben lévő magyar népességbe. Zsigmond király 1410-ben Böszörményt mezővárosként említi. A 16. század második felében a nyugati városfejlődés kedvező piacot jelentett a magyar szarvasmarha-kivitel számára. Az állatok hajtására fegyveres pásztorréteg kelt életre. A hajtók, (akiknek több elnevezésük is ismert, így hajdúk, hajdut, hajduci) rétege volt ez. A marhákat hajtó, fegyverforgató hajdúkat ott találtuk Dózsa György seregében, s ők jelentették a keresztesek katonailag legértékesebb elemét is. Jelentőségüket bizonyítja, hogy a „megtorló” 1514. évi törvények – amelyek egyébként első alkalommal említik a hajdúkat – megsemmisítésükről, kiirtásukról is rendelkeznek. A 16–17. század fordulóján a tizenöt éves háború (1591 – 1606) pusztításai miatt, a magyar társadalomból egyre

többen váltak földönfutóvá. 1604-től ők alkották a kismarjai, Bocskai István nevéhez fűződő szabadságharc katonai tömegbázisát, amely elsősorban a rendi kiváltságok és a vallásszabadság védelmében, a bécsi udvar törvénysértéseire és erőszakos ellenreformációs törekvéseikre válaszul robbant ki. Bocskai, az egykori várad főkapitány és partiumi nagyr 1604-ben előbb Erdély, majd 1605-ben Magyarország választott fejedelme lett. 1604. október 14-15-e éjjelén az osztrák seregben szolgáló hajdúk, akiket ellene küldtek, Bocskai mellé álltak, s Álmosd és Diószeg között legyőzték a császári csapatokat. Ezzel kezdődött a Habsburg-uralom elleni Bocskai-szabadságharc, amelyhez a hajdúk és jobbágyok, az elégedetlen városi polgárság, köznemesség, s a főnemesség egy része is csatlakozott. Hajdúi gyors katonai sikerei után a béketárgyalások mind számára, mind Rudolf császárnak, de még az oszmánoknak is megnyugvást

eredményeztek. A magyar rendek és a bécsi udvar első fegyveres összütközését így 1606 júniusában a későbbi nádor, Illésházy István által tető alá hozott bécsi béke zárta.

Ez hosszabb időre kompromisszumot teremtett a rendek és az udvar között, miközben Bocskai a hajdúkérdés súlyosbodó problémáját 1605–1606-ban, Szabolcs és Bihar megyékben 9254 hajdú kollektív kiváltságokkal történő letelepítésével oldotta meg.

A Korponán kelt oklevélben Böszörmény neve nem szerepelt. Benne volt viszont Kálló, amelynek várában a bécsi béke értelmében

választották. Gazdálkodtak, szőlőt és földet műveltek, állatokat tenyésztettek. A település kétfeltek, ólaskertes településszerkezete is ebben az időben nyeri el végleges arculatát.

A mezővárosi jelleg létrejöttével a városban folyamatosan telepedtek meg a kézművesek, s létrejöttek a különböző céhek is.

Persze történetükben továbbra is jelentőséggel bírt a katonai szerepvállalás. Ennek egyik érdekes és színes története a vidi rácok elleni támadás. Erről Porcsalmy Gyula: Boda Katalin című művében is olvashatunk részleteket.

világosságot. Sehol azon este mécsvilágot nem gyújtottak, a hajdúk közül, pedig senki sem jelent meg a határban azon a napon. Marháikat, méneseiket, nyájait a belsőrétbe szállították biztos helyre, ahol a tehetetlen aggok, gyermekek és félénkebb nők egy-egy erős csapat férfiú védőszárnyai alatt húzták meg magukat. Mikor a nánási toronyban a takarodót húzták, távol a pusztán egy nagy fekete oszlop jelent meg, mely mindig közelebb-közelebb húzódtott. Nemsokára éles látású emberek kivehették a fejszékekkel, csákányokkal, kardokkal és villákkal felfegyverzett alakokat. Amint a rácok közel értek, egyszerre egy kazal szalma lobbant fel és ennek világánál a megbújt hajdúk megrohanták őket. Elkeseredetten folyt a véres csata, midőn a szőlőskertekből előretörő Szalással Daróci embereivel csapott le a menekülő ellenségre. Kört alkottak a hajdúk, és ezen körben kellett a rácoknak küzdeni és meghalni. Akik a körön kívül estek, eszeveszetten futottak, de ott egy másik sereggel találkoztak. Ugyanis a böszörményi hajdúk jöttek nánási testvéreik megsegítésére. Így kevesen menekülhettek meg a rácok közül. A csata utáni napon a hajdúk közösen megrohanták Vid falut és azt a földdel egyenlővé tették. Akiket életben hagytak, azokat Böszörmény várásában telepítették le.”

(Azt a tényyszerűség végett írjuk, hogy a mai Hajdúvid nem azonos az említett Vid faluval.) Miután a király is értesült az eseményekről, azokat, akik a harcban kitüntették magukat, nemesi előjogokkal jutalmazta meg. A vidi földet pedig Böszörmény, Nánás és Hadrász maguk közt felosztották, amelynek területe 17 128 hold volt. A területet 1752-ig békében birtokolták a hajdúvárosok. II. Rákóczi Ferenc szabadságharcának bukása után azonban, 1754-ben a kincstár a vidi földet elkobozta. Ekkor a hajdúvárosok elővételi joggal bérbe vették, és 1761-ig 1500 forint fejében birtokolták, majd 1761-ben újabb 15 évre elzálogosították. 1775-től Böszörmény bérelte és hasznosította tovább. De ez már egy másik történet, a hajdúk hétköznapijainak újabb fejezete.

Ennek, a böszörményiek számára páratlan dokumentumnak az eredetijét a Hajdúböszörményi Fiókleveltár őrzi. Az oklevelet Báthory Gábor adományozta a hajdúknak, mellyel Böszörménybe telepítette őket (Váradi, 1609. szeptember 13.). Magyar nyelvű szövege a következő oldalon olvasható.

osztrák császári őrség teljesített szolgálatot. Így, az a visszas helyzet alakult ki, hogy az ellenségek egy fedél alatt kényszerültek élni, ami folyamatos súrlódásokhoz vezetett, s amely már-már a békét is veszélyeztette. A helyzet megoldását az erdélyi fejedelem volt hivatott orvosolni.

HAJDÚTELEPÍTÉS

Báthory Gábor 1609. szeptember 13-án, Váradon kelt cselelevelében a tulajdonát képező Böszörménybe és Pródra telepítette át a kállói hajdúkat, 100 000 forint ellenében.

Ezután a fegyverforgató hajdúk a 17. század végére a szabadparaszti fejlődés útját

VID PUSZTULÁSA

„Vid pusztulását a történetírók 1666 őszére teszik. Mint Nánás város egykori jegyzőkönyveiből megállapítható, valóban megtörtént az itteni rácok kiirtása...” – írja Porcsalmy majd így folytatja: „...sokszor történtek összeütközések a szomszéd hajdúk és a vidi lakosok között. A vidi rácok először Nánást akarták megtámadni. A nánásiak azonban értesültek a támadás napjáról, és a város alatt elterülő szőlőskertben megbújtak és úgy várták a támadást. A hadnagy elosztotta a fegyverforgatókat a gerádjaik között. A legelszántabbak az országúton feküdtek keresztül. Holdvilág nem volt. Néhány csillag bágyadt fénye adott csak némi

Varjasi Imre

Cikkünk szerzője a hajdúböszörményi fiókleveletár vezetője, helytörténeti kutató, szerkesztő és publicista.

A helyi értéktár elnöke, a Szabadhajdú hetilapnak 32 éve szerkesztője, a Hajdúsági Tükör szerkesztőbizottságának elnöke. Tudományos-ismeretterjesztő könyvek szerzője, tanulmányok, újságcikkek írója. Szerzőnk hittel vallja: „Dolgom, hogy hidat verjek múlt és jelen között. S ennek a hídnek a pilléreibe beépítem mindazt, amit a jövőbe átvenni érdemes.”

A letelepítő oklevél magyar nyelvű fordítása

Báthory Gábor erdélyi fejedelem Kálló város helyett a hajdúknak adományozza Böszörmény városát és Pród falut, a hajdúkat megillető összes jogokkal, szabadságokkal és kiváltságokkal. Az oklevél eredeti szövege a következő:

Mi, Gábor, Isten kegyelméből Erdélyország fejedelme, Magyarország részeinek ura és a székelyek grófja. Jelen levelünkben adjuk tudtára mindazoknak, akiket illet, hogy miután az előző években Magyarország, ő császári királyi felsége parancsnokló kapitányai és egyéb tisztjei által, a régi törvényeiben és nemesi kiváltságaiban sokféleképpen megsértett – és ami még súlyosabb és bántóbb volt – a bevett evangéliumi vallás szokott gyakorlatának szabadságában főurak, főrendek és nemesek, valamint az ország összes lakosai nehéz üldöztetéseket és sérelmeket szenvedtek, s miután panaszaiuk és esedezései nem hallgattattak meg, sőt az ország hangos tiltakozásai után sem érkezett orvoslás, a kezdetben csekély, de a kínálkozó alkalmak folytán növekedett okok alapján a jogaikban megtámadottak, ő császári felsége támadó serege ellen, megsértett törvényeik megbosszulására, néhai felséges Istvánnak, Isten kegyelméből Magyar- és Erdélyország fejedelmének, és a mi igen tisztelt és jó emlékezetű urunknak és sógorunknak indításából és vezetése alatt kényszerültek fegyvert fogni. Miután különböző hadjáratok, harc és háború eseményei folytán felséges II. Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország választott királya, akkor még ausztriai főherceg, nekünk igen tisztelt urunk, a vallás és említett Magyarország szabadságának visszaállítását ő császári felségének atyailag ajánlotta. Említett István fejedelem ő felsége, a megintett ország lakosokkal együtt ellenséges fegyvereiket azonnal letenni és ő császári felsége előtt hódolatukat kijelenteni nemcsak készek voltak, hanem egyszersmind a törökökkel és ő császári felségével nemcsak Magyarországnak, hanem az egész világnak hasznos és üdvös békét is kötöttek, amellyel ma is élünk. Nehogy pedig azon vitézeknek munkája, akiknek segítségével említett István fejedelem ő felsége jeles műveit végezte, hiába történt legyen és azok kérdemelt jutalmuktól megfosztassanak; többeket különféle ajándékokkal jutalmazott, másoknak pedig az ő mezei katonái közül Kálló teljes egész várost, néhány körülfekvő és Isten ő felsége levelében elsorolt pusztákkal és falvakkal együtt, a Szabolcs vármegyében fekvő, ugyancsak Kálló nevű vártól külön-

választva – ajándékozta. Midőn pedig mi, Isten kedvező kegyelméből ezen fejedelem-ségre felemeltettünk, észrevettük, hogy ő királyi felségének nevezett Kálló városban tartózkodó kapitánya és a többi várörzői a nevezett Kálló város birtokában már beiktatott mezei katonáink között kölcsönös gyűlölségek és viszálykodások uralkodnak, akarván mindenképp nemes Magyarország közhasznára, békességére, és nyugalomára, valamint nevezett felek kényelmére és egyetértésére közreműködni, nehogy a véletlenség valamiképpen fegyveres összeütközést idézzon elő: Kálló város helyett a Szabolcs vármegyében lévő egész Böszörmény városunkat és Pród nevezetű falunkat, ugyanazon Böszörmény városban birt vámmal és szokott piacokkal, vásárokkal együtt mindazon szabadságokkal és kiváltságokkal, melyekkel Kálló várost bírták, s azoknak minden hasznaival és járulékaival, ti. művelt és műveletlen szántóföldekkel, rétekkel, legelőkkel, völgyekkel, szőlőkkel és szőlőhegyekkel, vizekkel, folyókkal, halastavakkal, halászzattal, vízfolyásokkal, vizimalmokkal és azok helyeivel, általában pedig bármi névvel nevezendő, s azokat jog szerint és régtől fogva illető, s hozzájuk tartozó bármi hasznok és járulékok épségével, igazi és régi határuk alatt, említett lovas és gyalog hajdú vitézeinknek és azok mindkét nemű örökösének és utódainak, mindnyájunknak kegyesen és százezer igaz folyó és használatban lévő pénzértékű magyar forintokban, csere címen adni, kötelezni és átírni rendeltük, biztosítván egyszersmind István fejedelem által ajándékozott minden birtokainknak és pusztáinknak használatában nevezett hajdú vitézeinket és mindkét nemű örökösüket, mindnyájukat mindaddig, míg nekünk, és utódainknak, valamint országunknak tartozott hírségben megmaradnak. Őket minden törvényes megtámadók, háborgatók, nyugtalanítók, törvényszegők és perlekedők ellen oltalmazni fogjuk, valamint adjuk, kötelezzük és beírjuk, s egyszersmind biztosítjuk és bizonyítjuk, az előterjesztett mód szerint elvállaljuk, s arra minden utódainkat, valamint azokat, akiket illetni fog – kötelezzük. Mely dolognak emlékeztére és örök erősségére jelen függő és hiteles pecsétünkkel megerősített levelünket, említett hajdú vitézeinknek és azok mindkét nemű örökösének és utódainak, mindnyájunknak kegyelmesen adtuk és engedjük. Várad városunkban, szeptember 13-án, az Úrnak 1609-ik esztendejében.

Gábor mp.

Kendy István kancellár mp.

Közös otthon

Kiss Attila, Hajdúböszörmény polgármestere tizenhat éve felel a település fejlődéséért. A közösségépítésben folyamatosan azon dolgozik, hogy a város továbbra is olyan maradjon, ahol jó élni.

– Tösgyökeres hajdúböszörményi. Milyen szerep jut az életében szülővárosának?

– Mindig Böszörményben éltem. Nekem ez a város határozza meg a mindennapjaimat. Máshol nem is tudnám elképzelni magam. Sokat jártam külföldön, de a szívem mindig hazahúzott. Hajdúböszörmény nagy történelmi múlttal rendelkező település, ahol például a gimnázium régebbi, mint egyes országok vagy városok a világon. Erre is nagyon büszke vagyok. Mindig úgy jövök be dolgozni, hogy mindent megtegyünk munkatársaimmal azért, hogy még élhetőbb legyen a településünk.

– A családi neveltetése meghatározta életét?

– Mindenképpen meghatározta az életemet. Olyan családban nőttem fel, ahol három generáció együtt élt. Természetes volt számomra, hogy nagyszüleimmel több időt töltöttem el, mint édesanyámmal és édesapámmal, akik dolgoztak. Nálam az idősök tisztelete és szeretete innen ered. A munka, a tevékeny élet fontosságát is megtanultam a szülői házból. Bátyámmal sokat segítünk a Kossuth-kertben.

Gimnazista koromban pedig nyári munkát is vállaltam barátaimmal. Ezek is mind hozzásegítettek ahhoz, hogy tiszteljem a becsületes munkát.

Bertalan Erzsébet

onunk, Hajdúböszörmény

– És az iskolái?

– A Rákóczi-iskolában végeztem, majd a Bocskai István Gimnáziumban tanultam tovább. A középiskolában több olyan tanár tanított, akikre felnéztem. Az osztályfőnököm Szegedi László tanár úr volt, akit nagyon szerettünk. Ő Erdélyből települt át, gondolatiságával nagyban hatott rám. De említhetném még mások mellett Csiha Laci bácsit, vagy feleségét, Erzsike nénit. Emberségük egy életen át elkísér.

– Felsőfokú tanulmányait Debrecenben végezte.

– A Tanítóképző Főiskolán sokoldalú képzésben vettem részt. Egy tanítónak mindenhez kell értenie. A matematikától az éneken át a rajzig, a testnevelésig minden tárgyból megkaptam az alapokat. Emellett népművelést is tanultam szakkollégiumi formában. Az egyetemen már kifejezetten a művelődés szakterületével foglalkoztunk. A menedzserközpontú gondolkodás fontos szerepet játszott az oktatásban. Ezt a szemléletet máig tudom alkalmazni a hivatásomban.

– Hol kezdte pályáját?

– Elsőként az akkori Óvónőképző Főiskola könyvtárában helyezkedtem el. Ez 1991 őszén volt. Nagyon szerettem itt dolgozni. Májig az otthoni könyvtáram is a szakma szabályainak megfelelően van besorolva. Ugyanebben az évben, decemberben írták ki a Fürdőkerti Ifjúsági Szabadidőközpont intézményvezetői pályázatát, melyet a benyújtott szakmai anyagommal elnyertem. Annyira megszerettem a Fürdők-

teret, hogy a mai napig sem tudok igazán elszakadni tőle. Ezt követően, 1998 októberében bekerültem a képviselő-testületbe, ahol alpolgármesterré választottak. A továbbiakban, 2002-ben a FIDESZ listájáról országgyűlési képviselő lettem. Nagy változás volt az életemben, hiszen Böszörményből elszóltott. Ez volt a legrendszeresebb távolmaradásom a szülővárosomtól. 2006-ban, képviselőségem idején még polgármester is lettem. 2014-ben, a törvényi előírásoknak megfelelően már „csak” mint városvezető tevékenykedtem. Én ezt választottam.

– Hogyan merült fel a gondolata, hogy polgármester legyen?

– Valahogyan az idő és a történések úgy zajlottak, hogy ezt az irányt választottam. Lázár Imre polgármester 2006-ban már nem indult a választásokon. Én neki nagyon sokat köszönhetek. Mai napig tisztelettel gondolok rá, a munkásságára és a szellemiségére. Őt fantasztikus tudású, nagyszerű emberként ismertem meg. Ha véleménykülönbségünk adódott, mindig meg tudtuk beszélni. Többek között az ő munkássága szolgált számomra példaul.

– Megválasztották polgármesternek...

– Nagyon jó érzés volt, amikor a saját szülővárosomban választottak meg polgármesternek. Ezt a felelős szolgálatot közel két évtizede tölthetem be. Nem ijedtem meg a feladattól, hiszen már országgyűlési képviselő voltam akkor, tapasztalatom volt a közéletben. Ott is sokat tanultam. Például a frakcióvezetőm Áder János volt. Egyik legnagyobb tanítómesteremnek tartom. A Kulturális Kabinet tagjaként rendszeresen vettem részt frakcióvezetői tanácskozásokon. Volt úgy, hogy mellettem Pokorni Zoltán, szemben velem Deutsch Tamás, mellette Varga Mihály és Matolcsy György ült. Először, mint a bölcs ember hallgattam, később már hozzászóltam a témákhoz. Megszoktam már korábban a közösséget a böszörményi kórusban, a Hajdú You Do Klubban, a Zöld Körben és a tűzoltóság-nál. Több olyan szervezet tagja voltam és vagyok jelenleg is, amelyek a város elmúlt évtizedeiben meghatározóak voltak.

– Mit tart az eddigi legnagyobb eredményének városvezetőként?

– Nehéz egy dolgot kiragadni az elmúlt tizenhat évből. Én mindenre büszke vagyok, amit elértünk közösen a lakosokkal. Ebben az időszakban például tudtuk a

várost működtetni, ez egy nagy eredmény. Ezzel egyetemben követtük a változásokat is. Azonban arra figyeltünk, hogy az adott időszakban mindig a legjobb döntést hozzuk meg. Nekem ez a siker.

– Az „Év polgármesterének” is megválasztották. Ez az elismerés miben erősítette meg?

– Nagy meglepetésemre, 2015-ben hazánkban én lettem az „Év polgármestere”. Ez óriási megtiszteltetés volt számomra. Az országban elsőnek lenni, szerintem nagy dolog. Amikor Pécsen, a Zsolnay Múzeumban átvettem a díjat, megfogalmazódott bennem, hogy jó úton haladok. Ráadásul az elismerés abban ösztönzött és ösztönöz ma is, hogy még többet tegyek Hajdúböszörményért. A sikereimet a közösségnek tudhatom be, illetve a családomnak, a kollégáimnak és az intézményvezetőinknek. Nélkülük nem boldogulnék.

– Milyen értéket mutat meg a Böszörmény-be érkező vendégnek?

– Mások mellett arra vagyok nagyon büszke, hogy a gimnáziumunk több mint négyszáz éves. Az intézmény országosan és nemzetközileg is elismert. Nagyszerű tanárokkal és diákokkal büszkélkedhetett, és büszkélkedhet a mai nap is. Ez az iskola a legjobbak között szerepel abban, hogy milyen nagyszerű tudást tud nyújtani. Mi, böszörményiek gyakran elmegyünk a városunk szépségei mellett, természetesnek vesszük, hogy ilyen kellemes környezetben élünk. Néha azonban rácsodálkozunk az értékeinkre. Ezeket egy ideérkező vendég lehet, hogy hamarabb észreveszi.

– Programok közül mit ajánlana?

– Végre kovidmentesen tudunk programokat szervezni. Vannak olyan rendezvényeink, amelyek nagy múltra tekintenek vissza. Ilyen például a Hajdúhét, az EXPO, a KOTTA Fesztivál, a Jazz Blues Jamboree, a művésztelep vagy az író tábor.

Ezek túlnőttek a város határain. Már megyei, országos, illetve nemzetközi szinten ismertek és kedveltek. Látható, hogy a programok szervezésében is mindig elől járunk, hiszen az első Hajdúhetet 1937-ben rendezték meg. Akkor ez országos szenzáció volt.

– *Korábban a Hajdú You Do Ifjúsági Klubban is tapasztalatokat szerzett. Hogyan emlékszik vissza élete ezen időszakára?*

– Ezt életem csodálatos időszakaként tartom számon. Egy „önkormányzat” voltunk, teljesen magunk intéztük a dolgainkat. Naivan. Például egyszer kaptunk egy fizetési felszólítást az APEH-től. Mi elnökségi ülésen megszavaztuk, hogy nem teszünk eleget ennek. Akkor azt gondoltuk, hogy ez helyes. Persze rá kellett jönnünk, hogy a világ nem úgy működik, ahogyan mi elgondoltuk. Természetesen fizettünk. Ami maradandó még, a sok klubkoncert, a baráti társaság és a KOTTA Fesztiválok hangulata. Ugyanilyen fontos szerepet kapott az életben a Keleti Főcsatorna Rádió is. Ahogy elfogadta a médiatörvényt a parlament, mi rögtön pályáztunk. Sikerral. Előtte, évekig készültünk erre a feladatra. A megye első kereskedelmi rádiója voltunk.

– *A családjáról mit lehet tudni?*

– Feleségem Miskolcon született, de már többet élt Bősörményben, mint szülővárosában. Ő a Földhivatalban dolgozik. Néha már „bősörményibb” mint én. A két lányom itt nevelkedik a városban, ide járnak iskolába. Csenge végzős a gimnáziumban, Dorka pedig elsős, szintén ebben az intézményben. Több generációs „bocskaisok” vagyunk, hiszen a nagyszülők is idejártak. Látható, hogy minden a városhoz köt bennünket.

– *Gyermekeit milyen útravalóval látja el?*

– Mi, mint szülők nem telepedünk rá a gyerekekre. Nem akarjuk a saját álmainkat megvalósítani rajtuk keresztül. Maximálisan elfogadjuk és tiszteletben tartjuk az ő véleményüket. Támogatjuk azt, ami az értékrendünk szerint működőképes lehet.

Bertalan Erzsébet

Cikkünk szerzője tanító, publicista, újságíró. Több mint két évtizede jelennek meg írásai megyei és helyi újságokban.

Évtizedeken át szerkesztő-riporterként dolgozott a bősörményi városi televízióánál, jelenleg a Szabadhajdú hetilap újságíró munkatársa. Portrék, riportok kiváló művelője, ismeretterjesztő filmek értő készítője, a Hajdúság értékeinek avatott, bemutató tollforgatója.

Bertalan Erzsébet

Díszpolgárok a városról

Több mint három évtizede annak, hogy először ünnepelte a város a hajdúk Bősörménybe telepítését. A rendszerváltás első képviselő-testületének döntése alapján azóta, szeptember 13-a a Város napja. Ekkor adják át a helyi kitüntetések, elismerések. A következő írásunkban bősörményi díszpolgárokat kérdeztünk egyebek mellett a településről, a városhoz való kötődésükről.

A HAJDÚK SZORGALMAS MUNKÁJA

Dr. Cs. Varga László az ausztriai Weissensteinben, pedagógusszülők gyermekeként született. Általános- és középiskolai tanulmányait Hajdúböszörményben végezte. 1963-tól az Állatorvostudományi Egyetemen tanult, ahol 1968-ban a diploma megszerzése után, a hajdúböszörményi Béke Termelőszövetkezet szarvasmarha ágazatában kezdte szakmai munkáját. Volt főállatorvos is. 1990-től bekapcsolódott a város politikai életébe, négy cikluson át mint önkormányzati képviselő, két cikluson keresztül mint alpolgármester segítette a város fejlődését.

– Féléves korom óta Hajdúböszörményben élek. Ilyen értelemben ez egy hosszú távú kötődés a településhez. Gyakorlatilag végig itt dolgoztam, bár hívtak más helyre is.

A díszpolgári cím elnyerése nagyon jólesett, örömmel vettem át. Nyugtáztam, hogy a város vezetése nyugdíjasként ezt a címet nekem adományozta. Ez egy újabb kötődés

Bősörmény felé, amely díj engem tovább kötelez. Amiket kaptam korábban elismeréseket, részmunkáknak a jutalma volt. Zömében állatorvosi tevékenységemért érdemeltem ki ezeket. A díszpolgári cím pedig teljesen átöleli a munkásságomat. Hajdúböszörményről az alpolgármesteri munkám kapcsán többen mondták, hogy nagyon szép a város, kiépített és rendezett. Mivel itt lakom, nekem ezek nem igazán tűntek fel. Természetes volt számomra. Állatorvosként minden zugot ismertem, szinte minden házban megfordultam. Egyszer beültem az autómbe, és szétnéztem a településen. Megállapítottam, hogy szépen alakul, az utcák rendezettek. Elmondhatom, hogy küllemében egy élhető város Bősörmény. A helyi emberek olyanok, mint én. Kissé konokak, igazi hajdúk. Bennem még egy kicsi kun vér is csörgedezik. Ha a messziről jött idegeneket befogadják, ha megérdemli, a végsőig kiállnak mellette. Nagyon büszke vagyok a főterünkre. Ha vendégek jönnek hozzánk, ezt mutatom meg legelőször. Ez mások véleménye alapján is az egyik legszebb főter az országban. Szintén egyedülálló a város szerkezete. Ugyancsak bemutatom a kivezető utakat. Például az Újvárosi utcát, ami kifelé szélesedik. A szakmámhoz kötődve, ha lehet, a rétet, a szántóföldeket is megismertetném az ide érkezőkkel. A teljes terjedelmében történe ez, hiszen az ország negyedik legnagyobb települése vagyunk, területét tekintve. Ez a régi hajdúk szorgalmas munkájának is az eredménye. A hozzáértők azt mondják, hogy a mezőgazdasággal foglalkozó települések egy szinten megrekednek. A fejlődésük elér egy bizonyos fokot, ami magas is lehet. És ennyi. Az ipar lehet ebből a helyzetből a továbblépés. Ezért jó, hogy a Nyugati Ipari Park az érdeklődés homlokterébe került. Az itt betelepülő üzemek munkahelyeket teremtenek majd, és hozzájárulnak Hajdúböszörmény fejlődéséhez.

EGY ELKÖTELEZETT LOKÁLPATRIÓTA

Nagy Antal János, a Nagév alapító tulajdonosa, ügyvezetője Hajdúböszörményben született, általános iskolai tanulmányait is szülővárosában végezte, majd Budapesten

tanult szakmát. A katonaevek után visszatért a városba, a Béke térszében vállalt munkát, s közben a főállása mellett vállalkozói tevékenységet végzett. Az 1980-as években kezdett el a járdarácsgyártással foglalkozni, 1986-ban egy jelentősebb üzemcsarnokot épített, ahol már a családtagok mellett többek megélhetését is biztosította. 1991-ben létrehozta a NAGÉV Ipari, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.-t. Nagy Antal János számára fontos küldetés a cég folyamatos fejlesztése, a munkahelyteremtés. Elkötelezett lokálpatrióta, fontos számára a helyi kulturális-, egyházi- és sportélet támogatása, a kiemelt rendezvények szponzorálása.

– Itt születtem, azóta is itt élek. Csak a tanulmányaim és a katonaság miatt voltam távol. Teljes mértékben tősgyökeres lokálpatrióta vagyok. Én bárhova elmegyek, mindig visszavágyom Hajdúböszörménybe. Vannak üzemeim Tiszacsegén és Ócsán is. Ez utóbbi helyen, az üzem területén egy házam is van. De ahogyan elvégeztem a munkámat, rögtön jövök haza, mert itthon érzem jól magam. Én mindenhol viszszavágyok Bösörménybe. A díszpolgári cím is megerősítette a kötődésem, tartást ad. De igazán azért vagyok hajdúböszörményi, mert itt élnek a rokonaim, a kedves barátaim, itt van a görög katolikus közösségem, akik között jól érzem magam, és ezen a helyen működik az a cég, amelyet alapítottam. Itt van egy több mint harmincéves gyártási kultúra, amit nem szívesen vinnék el sehová. Olyan szakembergárda van körülöttem, amely teljesen a településhez kötődik. Innen irányítom a cégeimet. Nem is akarok ezen változtatni.

A magas kerítéseknek köszönhetően kicsit zárkózottnak látszanak az emberek a városban. Jobban megismerve őket, ez nem így van. Segítőképz, rendes emberek laknak itt. Nagyon szeretek bösörményi lenni. Szeretem, hogy itt még köszönnek a lakosok egymásnak. Ha kerékpárral me-

gyek az utcán, nem tudok úgy végigmenni, hogy ne állítsanak meg. Az én sikereim titka, az iszonyatos kitartás. Pedig nem olyan dolgokat gyártok, ami egyszerű. Ezekhez többmilliárdos befektetések kellenek, és a már említett kitartás. Az a szakembergárda, amit kiépítettem, nagyon komoly erő képvisel. A gyárnak, a benne lévő emberek adják a lelkét. A cégeimet szeretettel próbálom vezetni, családiásan tartom össze a csapatokat. Számomra ez a legfontosabb.

A TEMPLOMÉPÍTŐ ATYA

Szenes József nyugalmazott plébánost ötvenegy éve szentelték pappá. Elsőként Kápolnán szolgált, onnan Füzesabonyba került, majd Jászárokszállásra vezetett az

útja. Már mint plébános kezdte el a hajdúböszörményi tevékenységét. Akkor Hadházat ugyancsak el kellett látnia, és Balmazújvárost is, valamint a hozzájuk tartozó kistelepüléseket.

– Annak idején az egri érsek helyezett ide. Az ittlétem alatt négy templomnak a sorsát intéztem. Hajdúhadházon és Hortobágyon újat építettünk, a másik kettőt pedig meg-

újítottuk. Isten ajándéka volt, hogy sikerült ezeket megvalósítanom. Ebből is látható, nyilvánvalóvá vált a kötődésem Hajdúböszörményhez is. Örömmel tölt el, hogy még mint nyugdíjas papot is elfogad a közösség.

Huszonnyolc évig szolgáltam Hajdúböszörményben. Ennek az elismerése lehet a díszpolgári cím. Hasonlóságot látok az én szülőfalum és Bösörmény között. Nem méreteiben, hiszen ez harmincezer lakosú, a szülőhelyem pedig ezeröttszáz. De a nép hasonlít egymáshoz. Földműveléssel foglalkoznak többségében, szorgalmas emberek laknak itt, meg ott is. Ilyen értelemben mintha szülőföldemen lennék. A városban van egy sajátos formája az életvitelnek. De én mindenkit úgy fogadok el, ahogyan van.

Engem nagyon szívesen láttak és látnak Hajdúböszörményben. A lelkészek és a hívek is igent mondtak rám. Mióta a Pápa itt járt Debrecenben, azóta felerősödött az ökumenikus vonal. Ilyen értelemben jó a kapcsolatom a lelkészekkel és a különböző gyülekezetekkel.

Szorgalmas nép lakja a települést, de a hitét kicsit elhanyagolja. Csak egy kis réteg van, aki törekszik a hitre. Néha nehéz kimondani az igazságot, mert az nem hízelgő.

Ha idegen térne be Bösörménybe, a templomainkat mutatnám be nekik először. A főtérről szintén szívesen dicsekszünk, mely országosan egyedülálló. Az intézményeinkre is büszkék lehetünk, nagy múltú iskoláink vannak. A település nem marad le a tudományban sem. A négyszáz éves gimnáziumunkba feltétlenül elvinném a látogatót.

A város fejlődik, jónak látom a jövőjét. A jókhoz majd felzárkóznak azok is, akik hitben még semlegesek.

Fontosnak tartom, hogy helyes érték-sorrend legyen az életemben. Hozzátennék még egy szép gondolatot, miszerint „a lemenő nappal válaszolom, nem tündökölni, hanem használni akartam”.

Korábbi felvétel

Kövér Sándorné Dr.

Egy díszpolgár emlékei

Benyomások és meghatározó élmények

Hajdúböszörmény városában 1958-ban jártam először. Tizenöt évesen elámultam a főtér gyönyörűségén és a körülötte álló épületek méltóságán. A templomot, a Bocskai-szobrot körülvevő hársfák illata töltötte be. A gimnázium ősi falai között hűvös volt, s ez izgalmamot enyhítette. Átvételi kérelemmel érkeztem, mivel a debreceni iskolám kollégiumába – kulákszármazásom miatt –, már nem vettek volna vissza.

JELLEM ÉS FELELŐSSÉG

Az itt töltött három év meghatározó tényezővé vált egész életemre. Az intézmény akkori konzervatív légköre, szigorú követelménye nevelt a kemény munkára. Kiváló tanárain, mint Poór János megtanított összefüggésekben nézni a világot, vagy Bodnárné Irénke néni szenvedélytől fűtött irodalomszeretete máig elkísérnek. Néha igazságtalanságok is értek. Például két év múlva itt is albérletbe kellett mennem, de befogadó, bátor osztálytársaim mellett való kiállása ezt enyhítette. Ma is hálás szívvel emlékszem rájuk és osztályfőnököm, Balogh Imre jóindulatú segítségére. Visszatérésem – férjem szülővárosába – 1971-ben, dr. Kovács György alapító igazgató hívására történt, azzal a felkéréssel, hogy a tervezett két gyakorló óvoda építését, berendezését, nevelő munkájának beindítását, és a gyakorlati képzést megszervezzem. Az oktatásra is lehetőséget kaptam, s ebben találtam meg életem legboldogítóbb tevékenységét, és ezt adta még 38 éven át a sors. Minderre csak úgy kerülhetett sor, hogy a város önzetlenül átadta az ehhez szükséges épületeket. Ami a tanítást illeti, én ezt a nevelés részének tekintem.

Meggyőződésem, hogy a jó oktató hatása nem csupán szakmai természetű, hanem az ifjúkori személyiség fejlődését befolyásoló tényező, s a legfontosabb, hogy jellemes, munkájáért felelősséget vállaló embert neveljünk. Szerintem egyetlen ésszerű dolog erre, a mintaadás. Aztán ezt vagy követik vagy nem. A jó nevelő hatása megmarad akkor is, amikor a tanultak jó része feledésbe merül. Így eredményessége csak évtizedek múlva mérhető.

SZORGALOM ÉS SZAKMAI ELKÖTELEZETTSÉG

Megtiszteltetésként éltem át a gimnázium meghívását, hogy dolgozzam ki, és vezessem be a pedagógiai fakultáció tartalmát. Az ebből is érettségiző tanítványaim közül, egy kivételével mindenki pedagógus lett. 1991-ben kényszerűségből pályáztam meg főiskolánk főigazgatói beosztását, mivel a kiírás feltétele főiskolai tanári cím volt. Ezzel pedig akkor egyedül én rendelkeztem, külsőst pedig nem akartak a kollégák. Azzal tisztában voltam, hogy nem a tisztség tesz valakit igazi vezetővé, hanem egész tevékenysége, személyisége ad (vagy nem ad) rangot beosztásának. Engem elsősorban főiskolánk jövője izgatott és motivált. Ehhez szakjaink bővítésére, és egy kollégium építésére volt szükség. Az előbbi kollégáim szakmai elkötelezettségének és határtalan szorgalmának köszönhetően sikerült megvalósítani. Három új szakunk sikere, intézményünk történetének legnagyobb hallgatói létszámát biztosította. Vezető óvodapedagógus szakunk jó híre a Dunántúlról is idehozta az óvónőket. Kecskeméten és Szegeden kihelyezett képzést indítottunk.

A kollégium építését nyolcszor kezdtem előlről a nulláról, mivel saját minisztériumi főosztályunk nem támogatta. A végén – fegyelmit is bekalkulálva – a hivatali utat megkerülve, dr. Kocsis Attila oktatási államtitkárhoz fordulva kértem segítségét. Neki is csak egy debreceni kihelyezett kormányülésen sikerült elfogadtatni azt. 1996-ban az ország akkori legszebb kollégiumával gazdagodott a város. Ehhez a küzdelemhez szárnyat adott az, hogy 1994-ben városunk Dr. Molnár István-díjban részesített tudományos és publikációs tevékenységemért, országosan igényelt előadásaimért. Közben főiskolánk mindenféle vizsgálatból elismeréssel került ki. Ezt igazolja, hogy a pedagógusképzők közül elsőként nálunk sorra kerülő akkreditációs jelentés anyagából idézek: „az intézmény teljes vertikumában tapasztalható jó munkahelyi légkör...Szakmafejlesztő tevékenysége a hasonló intézmények között kiemelkedik...”

ÖRÖM ÉS ÚTRAVALÓ

Hallgatói a pedagógusképző intézmények átlagánál magasabb fokú hivatástudattal, szakma- és intézményszeretettel vesznek részt az oktatásban és készülnek fel pályájukra...tanáraik képezik a hazai óvodapedagógia legmagasabban képzett tudományos személyzetét. Valójában életművük az, ahol a hazai óvodapedagógia ma tart...” (A teljes akkreditációs jelentés könyvtárunk Jubileumi évkönyvének 1971-1996. 63-69. oldalán olvasható.) Ez olyan visszajelzés volt, hogy úgy éreztem, vezetői küldetésem – biztos nem hibák nélkül –, teljesítettem. Nyugdíjazásomat 66 évesen magam kértem. Családom mindig nagyon fontos volt számomra. Húszéves koromtól 70 évesig mindig ápoltam őket. Most fiam, menyem, unokáim vesznek körül figyelő szeretettel. Rendkívül meglepett, hogy 2016-ban, 75 évesen a város legmagasabb elismerésében részesített, díszpolgárává fogadott. Az ezt igazoló oklevél munkásságom minden jelentős tevékenységét tartalmazta, és azzal zárult, hogy „... mind az oktatók, mind a jelen és jövő óvodapedagógusok számára a mai napig az emberi tiszteségből példát mutat.”

Ez a megállapítás azért rendkívül értékes nekem, mert azonosulok Keresztury Dezső sorával, mely szerint „Sorsunk nálunk nagyobb hatalmak kezében van, de jellemünk a magunkéban.” Hajdúböszörmény nekem mindent megadott, amit pénzért nem lehet megvenni. Kaptam tőle útravalót, szerelmet, a páromat, remek kollégákat és barátokat, s olyan munkát, ami örömforrás volt számomra. Hogy mindezekhez még elismerésben is részesül az ember – pedig csak a kötelességét teljesítette –, olyan ajándék, melyért halálom napjáig hálás vagyok. Nyolcvanévesen még szeretném megélni, hogy templomunk Angster orgonájának hangját meghallhassam. (Ilyen csak Franciaországban van még egy.) Ez a hang dicsőítse Isten kegyelmét, amelyben városunkat és az általam nagyrabecsült lakóit, mind máig részesítette.

Bagosiné O. Szabó Katalin

Mit műveltek elődeink?

Jelen írásunkban azok emlékét idézzük, akik a lelkes hajdúböszörményi amatőröket színpadra segítették, a szerepeket betanították, az előadások rendezői voltak.

AZ IGMÁNDI KISPAPTÓL A CSIKÓSOKIG

A helyi sajtóban az amatőr színházi életet kutatva az 1880-as évektől először Beke Antal nevével találkoztam, aki 33 fős zenekarával, több kórusával és szóló hangszeresekkel rendezett hangversenyeket. A város lelkes ifjúsága 1893-ban tartott - két egyfelvonásos, A kis mama és Virágfakadás címmel - valódi színházi bemutatót. A rendezők, az előadások patronálói Porcsalmy Gyula, a helyi újság szerkesztője, dr. Gacsó Kálmán orvos, Imre József tanító. Néhányuk családi nevéől tudjuk, hogy városunk történetének fontos alakítói. Ezt követően az iparos ifjúság lépett fel 1893 decemberében a Felhő Klári című népszínművel, amit Kovács Sándor mérnök és Munkácsy Sándor tanító segítségével vittek színre. Ez a csapat együtt maradt, bemutatták a Liliomfit is. 1895-től Iparos Ifjúsági Önképzőkör néven számtalan műsoros estet tartottak és előadták a Kis madaram, A veres hajú, A kék harisnyás, Az igmándi kispap, A csikós színműveket. Ekkor a Hold utcán volt a székhelyük és a felsorolt előadások rendezője: **DOBÓ SÁNDOR** tanító (1864-1931). Pedagógiai munkássága a helyi iskolai szervezet kialakításától, a tankönyvek írásáig, a tanítókért folytatott küzdelmeitől az igazgatói tevékenységéig ismert. Tudjuk, hogy a Tanító című lapot szerkesztette, de csak a helyi újságból tudtam meg, mennyire jelen volt a városi eseményekben. Jó-kai, Kossuth, Petőfi évfordulókon beszédet mondott, műsort szervezett. Március 15-én és a reformáció napján nagy megemlékezéseket tartott. Fiatal tanítóként az iparosoknál évekig rendezte az önművelő műsorokat, színdarabokat. Később a tanítók között volt a szórakozás, szórakoztatás nagymestere. Téli estéken, havonta, tósztok kíséretében hatalmas műsoros mulatságok szervezője lett. Alkalmanként Benedek János képviselő, Baltazár Dezső püspök is a vendégek között volt, de a helyi tanítóság adta a műsort: Balázsy Gyuláné, Névery Ilona, Sárosy Ilona, Lovász Margit, Almássy Márton, Pongor László, Osváth Margitka, stb. A tanítói énekkarnak Gellén János karnagy vezetésé-

vel osztatlan sikerei voltak. Az értelmiségiek hangszeres tudása alapján a muzsika mindig jelen volt, bohózatok, monológok, versek alkották a műsort. Például 1924. április 1-jén a kórus éneke mellett elhangzott a „Cinka Panna”, Schubert-szerenád, Solvejg dala, Az Anyakönyvvezető című bohózat, és ekkor lépett fel először a műsorban az orosz fogságból szabadult társaival Dobó Sándor veje, Varga Lajos.

CINKA PANNA ÉS A TÖBBIEK

A tanító (1897-1967) – a világháborús fogságából hazatérve – személye meghatározó a város kulturális életében. Segít apósának az újság szerkesztésében, népszerű tanító, majd igazgató, és ott volt minden egyesületben, műsorban, ahol énekelni, hegedülni, verselni kellett. Megjelentek saját versei, ezeket ünnepségeken, műsoros este-ken gyakran szavalták. A Városi Dalkör aktív tagja, meg is verselte tagtársait! A különböző amatőr társulatok – gazdálkodók, iparosok, KIE, stb. – színházi plakátjain olvashatjuk, hogy énekel Varga Lajos.

Különösen sokat segített a Törekvés Dalkör színházi előadásaira a dalok betanításában. A városi Népművelési Szakosztály, a Református Nőegylet és mások felkérésére is énekel, kísérte társait hegedűn. Legaktívabb a Magyar Asszonyok Szövetségének helyi csoportjában, ahol irodalmi előadásokat tartott, fellépett verssel, nótával, szervezett, rendezett. Ott volt minden alkalommal a június elején tartott hősök ünnepe rendezvényein. Sötét ablakok című verseskötetét ismerhetjük, számos versét közölték országos lapok, elhangzottak a rádióban. Több télen át eljárta a KIE fiatal tagjaihoz, hogy a magyar nótakincset megtanítsa velük, nehogy feledésbe menjenek. A Bethlen utcai iskola igazgatójaként sokan tisztelték, szerették. Nyugdíjas korában hegedűórákat adott, tanítványai között volt Takács Béla, később neves nótáénekes is. Nótázós fellépéseinek gyakran kísérte zenész társa, **HAJDÚ ANDRÁS** (1897-1981) zenetanár.

MUZSIKUS LELKEK, BOHÉM FIÚK

A zenész neve, mint Hajdú Bandi 1920-tól szerepelt a böszörményi rendezvényeken. Csaknem minden bálon és színi előadáson

A neves böszörményi zenész, mindenki Bandija

ő szolgáltatva a zenét, de maga is rendezett cigány bálakat. (1929, 1933). Debrecenben az Angolkirálynő, a Gambrinus és az Arany Bika primása volt. Járt Szófiában, Várnában a cárnak is muzsikált. A bolgár tengerparttól küldte haza a Pénzes zsák címmel, Andorkó Antal által írt színdarab zenéjét (1935. KIE). 1936-ban a görög katolikusok által előadott, vitéz Pölöskey János A pünkösdi menyasszony című színművének zenéjét is ő szerezte. 1937-ben írta a Hajdú indulót. A Szikvirágok című kiadványában szereplő nótáihoz Sóvágó István, H. Varga Sándor, Gaál Mihály írt szövegeket. 1939. augusztus 12-én Hajdú Bandi szerzői estjét Vékony Lajos vendéglőjében tartották. Balogh Sándor, a frissen megjelent „Szikvirágok” nótás könyvéből énekel. 1950-ben zene-tanári oklevelet szerzett, a helyi zeneiskolában hegedűt oktatott. A görög katolikusok és a gazdálkodók előadásairól készült fotók őrzik munkásságának emlékét. Százra is tehető azoknak az előadásoknak és báloknak a száma, amelyek zenei kíséretét ellátta. A böszörményi vendéglős, Balogh Sándor és neje, „ídes lelkem Papp Erzsók”, akik a Messzilátó kocsma üzemeltetői voltak, tisztes mesterséget adtak gyermekeiknek. Legidősebb, Antal fiuk a főutcai cipésműhelyt hátrahagyva elment egy vándortársulattal, majd őt követte a másik fiú, Sándor is. Színezsorsuk azonban visszahozta őket szülővárosukba. **BALOGH SÁNDOR** színész, rendező nevével először az iparosok 1907-ben A bor, majd 1912-ben az Uszai gyöngy című előadásában találkozunk. Előbb mint pozsonyi, utóbb mint szegedi színész lépett fel városunkban, vendégként. 1920-tól itt-hon élt, évente több darabot állított színre: kezdve A tolanc 1920-as előadásával, majd a Felhő Klári, A mi falunk darabokkal folytatva. A görög katolikusokkal Az ördög mátkája című színművel kezdődött 1928-ban az együttműködése, ami évenkénti bemutatókkal a második háborúig tartott. Az obsitos, A tolanc, Az árendás zsidó, Gyurkovics fiúk, Limonádé ezredes, A pünkösdi menyasszony, A gyűrűs zsidó, Huszár kisasszony, Marika hadnagya, Csókos huszárok stb. darabok kerültek színre. Az iparosok köré-

ben is rendezett A veres hajú, Sári bíró, A cseperke kalap, a KIE fiataljainak Amit az erdő mesél, Felhő Klári. A gazdálkodók az 1930-as évek közepétől az ő rendezésében álltak ki: A legnagyobb hatalom, Szökött katona, Férjhez megy a bíró lánya, A falu gyöngye, Pillangó főhadnagy, Cigány, Gárdahadnagy, Gyöngyvirágos huszársákó, Vitéz lélek stb. A Törekvés Dalkör tagjaként nemcsak a kórusban énekelt, hanem családjával együtt színdarabok szereplője és rendezője: János vitéz, Mágnás Miska, Gül baba,

az illetet, fél évszázadon át a bösörményi fiatalok. 1921-ben feladott hirdetésében ezt írta: „Balogh Antalné okleveles táncoktató tudatja a szülőkkel, hogy jan. 20-án a Független Kisgazda Kör helyiségében megkezdik a gyermekek tanítását 5-től 14 éves korig. Beiratkozni lehet naponta lakásán Zöldfa utca 1385. szám alatt és esténként a tánciskolában. Tanítás délután 4-től 6 óráig”

Számtalan tánciskolai kurzusát zárta műsoros táncvizsgával. Újsághírek szerint: 1924-ben szüreti mulatságot rendezett volt

család tagjainak komoly szerepe van a háború utáni kulturális élet megszervezésében, népi tánc, báb, színjátszó csoportok megalakításában. Balogh Antalné tánctanár tevékenysége átível a háború utáni rendszerváltáson, mert a központilag szervezett művelődési életben, mint rendező, tovább folytatta munkáját. Tánciskolát tartott továbbra is, és az újonnan alakított amatőr társulatával vitte évente színpadra az előadásokat: Lányok a Dunán, Cigánybáró, Csárdáskirálynő, A kőszívű ember fiai, Bástyasétány 77, Bekopog a szerelem, Legenda a szerelemről, Bolond vasárnap, Az aszódi diák, stb. Balogh Antal és Beitz Teréz házasságából született Géza, Sándor és Teréz, mind tánctanárok lettek. Kovács Imréné Terike nénit is minden tánciskolás, népi táncos ismerte és szerette, ő is generációkat nevelt.

Sokan vannak még, akikre tisztelettel emlékezhetünk, akik tanári, lelkészi, hivatalnoki munkájuk mellett a hajdúböszörményi amatőr színházi mozgalom lelkes alakítói voltak. Almássy Kálmán igazgató úr és fia, Almássy Márton nagytiszteletű úr, vallás tanár, polgármester a szellemi élet élvonalában élt. Sok rendezés kapcsolódik Sívágó Gábor lelkész és Schmindt Frigyes (később vitéz Kőszegi) tanár nevéhez, de dr. Molnár István és Egresy Elek közösen, Szócs Gyula, dr. Csiha Antal tanárok is állítottak színpadra előadásokat a gimnáziumi Gyulai Pál Önképzőköriében, a levétknél, a cserkészeknél. Sok tanítónő készített fel iskolás gyerekeket karácsonyi, jótékonyági rendezvényekre, mint Tarnóczy Jolán, Szepessy Rózsa. A Polgári Leányiskolában évente több műsoros estét, előadást tartottak. A kisleányok jelmezes fotói tanítóik és H. Fekete Péter igazgató társaságában készültek. A színházi élményt a pillanat adja, aki játszotta, és aki látta, az éli át.

Nekünk az újsághírek és fotók alapján – főleg, ha fotón elődeinket, nagyszülőnket, szülőnket látjuk – az a tanulság, hogy megtalálták a közösségi élményt, a szórakozást, a méltó ünnepléseket azok, akik vállalkoztak a szerepekre, és tiszteljék azokat, akik hozzásegítették az előadókat a méltó megjelenéshez.

Legyen áldott az emlékü!

Bagosiné O. Szabó Katalin

„Népművelő-könyvtáros, magyartanár, informatikus könyvtáros diplomáimmal a művelődési házban, majd a könyvtárban töltött évek után, 33 tanévet könyvtáros-tanárként dolgoztam a Veress Ferenc Szakképzőben. Lányom, vejem, fiam, menyem pedagógus, két nagykamasz és két óvodás fiú unokáimmal alkotjuk a családot. Aktív és nyugdíjas éveimben is az iskolatörténeti, helytörténeti és az asszonyorsok témáiban kutattam, írtam, tartottam előadásokat.”

Gyöngyvirágos huszársákó 1942.02.14.

stb. Fia, Balogh György egykor a művelődési ház igazgatója, de pincérként ismerték városunkban. Családja hagyományai szerint sok amatőr színi előadás szereplője lett ő is.

Az egykor vándorszínésznek állt cipészlegény járta az országot a társulatokkal, majd kitanulva a színészmesterséget, a Budai Nyári Színkör tagja volt. Itt ismerkedett meg feleségével, aki tánc tanár, színész és bábművész, és a színkör titkáráként dolgozott. 1920-ban jöttek vissza ők is Bösörménybe. 1922-ben a gimnáziumi önképzőköriében a János vitézt, 1923-ban a molnároknak A gyimesi vadvirágot, 1924-ben a gazdálkodóknak A vereshajú-t rendezte, majd a következőkben A kisbaba, A bor, A gyimesi vadvirág, Akácfa virág, A piros bugyelláris, Felhő Klári következett. A Törekvés Dalkörben ő a rendezője és részben szereplője a Tatárjárás, Gül baba, Mágnás Miska előadásoknak. 1945-ben a Szakadék című drámát rendezte, 1948-ban még szereplője A gyimesi vadvirág előadásnak.

TÁNC- ÉS ILLEMTANÁR

BALOGH ANTALNÉ BEITZ TERÉZ tánc tanár, rendező (1890-1980). Ki ne ismerte volna Terike nénit? Tánciskolájában tanulták meg a klasszikus táncok alapjait és

növendékeivel, 1926 húsvétján a levétkkel. 1929-ben a Tisza-házban férjével közösen jelmezes bált tartottak: Karnevál hercegével, udvari balettel. 1930. augusztus 17-én táncgyakorló zeneestélyt szervezett a Függetlenségi Körben. 1930. december 20-án a Tisza-házban táncvizsgával egybekötött karácsonyi bált, 1931. január 3-án színi előadásokkal tarkított tánc vizsgabált rendezett, amelyen a Cserép Imre orosz, Nagy Rózsi-ka magyar szülő tánc mellett, bemutatták a Csörgősipka operettet, A narancs című parasztkomédiát és a Bécs-Párizs-Madrid egyfelvonásos operettet. 1934 szilveszterén, 1935 karácsonyán bált, 1936-ban álarcos bált rendezett. A Balogh család 1930 májusától évente tartott vidám esteket. Sajnos a műsorról sohasem adtak ismertetőt. Ha jól sikerült, megismételték. Gondolom, azért nem közöltek előre műsort, mert a család éppen fellépő tagjaiból azonnal kiállítható volt vígjátékok részleteiből, bohózatokból a műsor, hiszen mindenki énekelt, táncolt, nagy színpadi múlttal rendelkeztek. A fellépők között volt Balogh Zoltán fodrászmester és neje, Ica néni is, aki a Törekvés Dalkör színi előadásainak is szereplői voltak. Filléres Színházi estjük bevételét volt, hogy a hadirokkantak egyesületének felajánlották. A

Husvéth András

Bohém dzsentriélettől a kuláksorsig

Az angol nemesi családtól a hajdúkapitányok leszármazottaiig vezető vérvonalat képviselő Cary Jakab életútja nem csupán regényesen fordulatossá és izgalmas, de a 20. század közepének embert próbáló évtizedeiben egy olyan életpályát mutat be, amelyet, bár ő mindig csupán a humánus jegyében próbált meg cselekedni, minden rendszer az ellenségének tekintett.

ANGOL CSALÁDBÓL FELVIDÉKI DZSENTRI

A Cary család legtávolabbi ismert őseit az 1600-as évek végén Angliában született William Cary személyében találjuk meg. A tőle fakadt családfa sarja volt az az 1815-ben Devonshire-ben született John Cary, aki az Ordódy Fannival kötött házassága révén Magyarországra került, és felesége családi birtokain kezdett el gazdálkodni. Ez nem lehetett túlzottan sikeres, mivel az 1860-as években a család birtokait apránként elárverezték. Egyik gyermekük, ifj. Cary János, a korszak elszegényedő dzsentri rétegének jellemző szokásaként állami szolgálatba lépett: postamester lett. Feleségének, Halácsy Vilmának az első házasságából már született egy Nándor nevű fia, aki katonatiszt lett, és csak 1898-ban vette fel nevelőapja nevét. Cary Nándor Miskolcon vette feleségül Hosszúfalussy Emmát, akitől két gyermeke született. A házasság nem volt hosszú életű, 1904-ben Cary Nándor, majd tíz nap múlva a felesége is elhunyt. A két gyerek, Mária és történetünk főszereplője, az 1904. november 29-én, Kassán született

Jakab árván maradt. Cary Jakab tanulmányainak befejezése után banktisztviselő lett, majd áttért a színészi pályára, ahol a Kerekes György művésznevet használta. A „leányarcú, kék szemű, szőke fiatalember, az a zsáner, akit általában jóképűnek szoktak nevezni”, a korszak felfutó magyar filmgyártásába is belekóstolt, az 1930-as évek elején Perczel Zita, Gózon Gyula, Jávor Pál vagy Páger Antal partnereként is szerepelt, hamarosan azonban felhagyott a színészettel és képügynöknek állt.

A NAGYBÁCSI ÖRÖKSÉGE HAJDÚNÁNÁSON

A kávéházak éjszakai lovagja, a Miskolc bohém életében mindenki által csak „Kéry Jaksinak” ismert Cary Jakab élete 1935-ben változott meg gyökeresen, amikor a Nánási Oláh familia utolsó tagja, Nánási Oláh Sándor földbirtokos 81 évesen, agglegényként elhunyt. A földbirtokos életben levő 2 vérrokonáról, nővérének két unokájáról az 1930-ban írt végrendeletében említést sem tett, Cary Jakab pusztán véletlenül, egy éjszakába nyúló beszélgetésen értesült idős rokona haláláról, amikor egy héttel a haláleset után éppen Nánáson járt. Másnap felkereste az örökösöket, és azt kérte, juttassanak neki és a nővérének öt-ötezer pengőt, cserében ők lemondtak volna örökösödési jogaikról. Azok hallani sem akartak erről, csupán öt-ötszáz pengőt ajánlottak föl. Ezt ő visszautasította, és kezdetét vette a per az örökségért. A végső ítéletet a Kúria mondta ki 1938-ban. Megállapították, hogy a végrendeletben egy kaparás van, egy jelentéktelen értékű kis ház helyrajzi számát javították ki. Emiatt azonban a Kúria alaki okokból érvénytelenítette a végrendeletet, és megállapította Cary Jakab és testvére örökösödési jogát. Cary magabiztosan jelentette ki: *„Elmegyek Hajdúnánásra magyar parasztnak, elveszek feleségül egy rendes kislányt s folytatom ott, ahol az őseim és szegény bácsim abbahagyta.”* A sikeres perrel a lecsúszott dzsentricsalád sarja a Horthy-kor középosztályának tagja lett.

A JÓ FÖLDESÚR

Cary Jakab birtokosként eltöltött éveiről nem sokat tudunk. Az bizonyos, hogy

soha nem nagybirtokosként viselkedett, a nagygazdák ellen később felhozott negatív viselkedésminták őt soha nem jellemezték, sőt, mivel maga is szegény sorból emelkedett fel, munkásaival mindig kiemelkedően emberségesen bánt. Minden későbbi visszaemlékező megerősítette, hogy, ha a fizetésen felül anyagi támogatásért fordultak hozzá, mindig segítségükre volt. Ha valamelyik dolgozója bevonult katonának, Cary a bevonultak családját éppúgy fizette (bár erre nem lett volna köteles), mintha otthon továbbra is neki dolgoztak volna. „Az egész tanya olyan volt, mint egy család” – emlékeztek vissza. Egykori alkalmazottai későbbi vallomásaikban elmesélték, Cary Jakab gyakran a részes bérben művelt földek esetén – elszámoláskor – az egész termést átengedte a szegény sorsú családoknak, és volt, hogy a hitelre adott tehén teljes árának visszafizetéséről is lemondott, hogy a rászoruló család jobb ellátást tudjon adni a gyerekeinek, vagy karácsonyra vásárlásra érett sertéssel ajándékozta meg őket.

Cary Jakab embersége a világháború alatt is megnyilvánult. A vallomások szerint a tanyán mindig sok zsidó munkaszolgálatos is volt munkára kirendelve, akik érdekében Cary megtett minden tőle telhetőt, így pénzzel, élelemmel, tisztálkodási lehetőségekkel, pihenéssel és rádióhallgatás biztosításával, fizikailag és szellemileg is erősítette őket. Amikor a nánási gettó kialakításakor a házat államosították, azt élelmiszerekkel megpakolva adta át a begétozott zsidóknak, hogy segítse őket.

A ZSIDÓMENTŐ

Az orosz csapatok közeledésével is nyílt alkalma az üldözötteken segíteni. Tizen-négy aláíró igazolta később azt a tényt, hogy miután 1944. október 28-án a Cary tanyára két szovjet katona állított be, akik a büdszentmihályi hadifogolytáborból szöktek meg, Cary ételt adott nekik, majd elszállásolta őket. Másnap a szántóföldjén kialakított rejtékhelyre bújtatta el őket, ahol az orosz csapatok megérkezéséig bújtatta őket, annak ellenére, hogy német és magyar egységek folyamatosan keresték a szökevényeket, akik lebukás esetén, rövid úton kivégezhetnék volna Caryt a tettéért. 1945 januárjában a Hajdúnánáson is meg-

alakult a Demokratikus Polgári Párt városi elnökeként Cary Jakab a helyi Nemzeti Bizottság tagjává vált, ahol hamar támadások célpontja lett, amikor egyetértett a helyi politikai rendőrség vezetőjének leváltásával. Cary úgy vélte, antiszemita indulatokra adhat okot az, ha a helyi politikai rendőrséget zsidó személy vezeti, különösen a nem sokkal azelőtt történt „málenkij robotra” történő elhurcolások körüli, közszájon forgó híresztelések tükrében. A város közhangulatáért aggódó egykori zsidómentőt azonnal az antiszemitizmus vádja érte, és 1945 nyarán el is távolították a helyi Nemzeti Bizottságból, így rövid városi politizálása véget ért. A kor változásai a gazdaságát sem kímélték, házáat újra államosították, és földjeit is elvették, ami után ipari munkás lett, a Távvezeték építő Vállalat III. Építésvezetőségénél dolgozott, a Dunántúlon. A sors fura fintora, hogy a vállalat kultúrcsoportjában többször is szerepelt, szavalt, vagyis sok év kihagyás után némileg újra hasznosította színészi tapasztalatait is.

HARC A HÁZÉRT

A birtoka elvétele véglegesnek volt tekinthető, a Klapka utcai háza visszaszerzéséért azonban hosszas bürokratikus csatározásba bonyolódott. A helyi és megyei tanács, vagy a megyei rendőr főkapitányság mellett olyan szervek is foglalkoztak az ügyével, mint az Igazságügy Minisztérium, vagy a Népköztársaság Elnöki Tanácsa, ahová 1955-ben a magyar színjátszás hat Kossuth-díjas óriása, Latabár Kálmán, Feleki Kamill, Dajka Margit, Gózon Gyula, Ajtay Andor és Maklári Zoltán kérelemmel fordult „egykori színésztársuk érdekében”, hogy a Cary Jakab háza ügyében hozott államosítási határozat kapcsán, új eljárás lefolytatását kérjék. Hiába a neves pártfogók, a kérés nem járt sikerrel. 1956 után, a megtorlásokkal egy időben, a berendezkedő rendszer törekedett a passzív rétegek megnyerésére is. Az ekkor hozott döntések egyike volt az a rendelet, amely egyéni elbírálást tett lehetővé az államosított házak tulajdonjogának felülvizsgálata ügyében. Cary Jakab 1957 nyarán fordult újabb, sokadik kérelmével a Megyei Tanácshoz. Ekkoriban bazár és rövidáru kereskedő volt Hajdúnánáson, és a vitatott ingatlanban élt, de a házat mások is használták. A kor fordulataihoz való alkalmazkodásképpen nem kulák származása és korábbi jótettei mellé ezúttal 1956-os szereplését hozta fel érveként az ügye mellett, amikor a forradalom napjaiban menedéket adott a lakásán Herbst Hermannnak és feleségének, akik életveszélynek voltak kitéve, valamint több más személynek ajánlotta fel a segítségét.

1956-os magatartása ügyében Kapusi

Árpád nánási állomásfőnök is megerősítette, hogy Cary október 23-án Debrecen felől jött haza vonattal Nánásra. Amikor a vonatról leszállt közönség csoportokba verődve tárgyalta a Debrecenben lezajlott eseményeket, Cary nyugalomra, a vérontás elkerülésére intette a jelenlévőket. Az állomásfőnököt meglepték Cary szavai, mert nyilvánvalóan személyes érdekeivel ellentétben, az emberek biztonsága érdekében szólt, hiszen elvesztett vagyona visszaszerzését csak a rendszer bukásától várhatta volna.

Az új légkörben, 1959-ben a Megyei Tanács a Cary Jakab által felsorakoztatott szinte valamennyi érvert elfogadta, és a szóban forgó házingatlant az állami tulajdonba vétel alól mentesítette. A sokéves harc a Klapka utca 17. sz. alatti házáért véget ért.

A fordulatot maga mögött tudó Cary Jakab 1969. július 16-án, Debrecenben elhunyt. Ma már nemhogy a vitatott ház, de az egykori Klapka utca sincs meg Hajdúnánáson. Lakótelepi játszótér van a helyén.

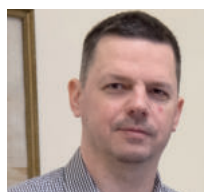
ÉLETMŰVÉSZBŐL JÓTEVŐ

Cary Jakab élete mindig ellentmondások közt telt. Polgárok közt volt dzsentrí, aztán vidéken városi, gazdák közt polgár, az úri Magyarország és a németek számára gyanús baloldali, a kommunistáknak gyanús jobboldali, végül munkások közt ex-kulák. A hányatott sorsból azonban kivételes jellemfejlődés is kirajzolódik: az egykori bohém segédszínész, aki alighanem csupán a könnyű pénzszerezés lehetőségét vélte felcsillanni a sosem látott hajdúnánási rokon örökségében, viszonylag rövid életű „pünkösdi királysága” alatt, valószínűleg több emberrel tett jót, mint körülötte bárki.

Az ősi család utolsó sarjában, a vidéki birtokán élő magányos különben, és nagyvárosi, léha, örökségre vadászó távoli unokaöccsében nem nehéz meglátni Jókai regényalakjait. A történet folytatása azonban más. A szegénysorsú alkalmazottait segítő, üldözötteket támogató, életmentő Cary Jakab életútja ismeretében kijelenthető, hogy a „nagy mesemondó” figurájától eltérően, a hajdúsági „nábob” örökségébe belecsöppenő „Abellino” felnőtt a feladatához.

Husvéth András

A szerző főlevéltáros, a Hajdúböszörményi Fióklevéltár dolgozója. Fő kutatási területe a Hajdúság, főként Hajdúböszörmény és Hajdúnánás helytörténete. A megyei levéltár MDP és MSZMP iratanyagának referense, a pártállami korszak történetéből írt publikációi a Hajdúság mellett, a bihari régió múltjáról is kiterjednek.

Portrévázlat Kampl

Kamplér első jelentős megmutatkozása 1925 márciusában történt, amikor a fiatalok „mérkőzési színtere”, a Szinyei Merse Pál Társaság hatvan ifjú tehetség műveiből kiállítást rendezett Budapesten. A Tavasz Szalon néven ismert rendezvény teltház eseményként vonzotta az érdeklődőket, ennél fogva a megmutatkozni vágyó Kamplér számára különös jelentőséggel bírt.

Nagy öröme, ezen a kiállításon a sajtó is felfigyelt rá. Az Ország-Világ nevű sajtóorgánus szakírója a „biztató ígéretek” közé sorolta. Aztán még ugyanebben az esztendőben, a Nemzeti Szalon 333. csoporttárlatán is a közönség elé lépett. A „Korallgyöngyös lány” és az „Este a kertben” c. képei ráadásul dicséretben is részesültek. Ettől kezdődően minden újabb tárlat, kiállítás csak fokozta az elismertségét. 1926-ban már a haladó szellemű művészcsoport, a Képzőművészek Új Társasága (KÚT) harmadik csoporttárlata fogadta a kiállítók között, s mutatta be sikerrel a „Vörös nyakkendő férfi” c. alkotását. A Szinyei Társaság soron következő Tavasz Szalonján pedig a résztvevő 120 fiatal alkotó közül az Ország-Világ kritikusa azal emelte ki, hogy „örvendetes meglepetést szereznek Kamplér Kálmánnak a szemekből életet sugárzó alakjai.” (Lásd Ország-Világ 1926. május 30-ai számának Művészet c. rovatát.) Ugyancsak 1926 májusában a Friss újság szakírója Kamplér „jó képei”-ről cikkezett. Egyébként ebben az esztendőben a Nemzeti Szalon kiállításán az „Egy kollegám” és „A sötét szeműek” c. műveivel volt jelen, a Múcsarnokban rendezett angol-magyar tárlaton pedig a „Káplár bácsi” c. olajképpel. Sajnos ezek a festmények manapság már nem fellelhetők. Vagy ismeretlen helyen lappanganak, vagy megsemmisültek. Ilyenformán minőségükre, művészeti értékükre csak a korabeli kedvező sajtóviszhang alapján lehet következtetni.

Mindenesetre egy ígéretes pályakezdést fémjeleztek. Mint ahogy az 1927-ben a Nemzeti Szalonban bemutatott „Szőke lány” és a „Lygia” című képei is. Nem véletlen, hogy 1927. március 27-én a Budapesti Hírlap 71. száma azt a hírt röpítette széjjel, hogy Kamplér Kálmán a

Czirmayné Kocsis Róza

Kámler Kálmán festőművészről 3. rész

Tavaszi Szalon nyertesei között kitüntető elismerést kapott. És nem kellett sok idő, Kamplér külföldi útra indult. 1928-ban Berlinbe utazott. Nem tudni, hogy miért éppen oda, hiszen a francia kultúra vonzotta, ennél fogva kézenfekvőbb lett volna Párizs. A nyelvet ismerte, mint ahogy az olasszal is elboldogult. Lehet, hogy Berlin, mint a német expresszionizmus főfészke vonzotta. Persze az is belejátszhatott a választásába, hogy Alexander Bernát esztéta, filozófus és művészeti író támogatásával került sor az utazásra. Berlinben főként arcképfestésből tartotta fenn magát. Többek között megfestette a kor jeles német színésznőjének, Fitzy Masarynak az arcképét, illetve Edmond von Herzfeld portréját is. 1928-1930 között szinte teljes két esztendő telt el a német fővárosban. Lázasan járva a múzeumokat, a képtárakat, kiállítótermeket. Berlinben akkoriban 25-30 jónevű kiállító szalon működött, jobbnál jobb tárlatokkal. Őt pedig hajtotta a tehetsége és festői ösztöne. Ha személyesen nem is, de néhány Berlinben élő művész alkotásával megismerkedett. Többször megfordult például a Fritz Gurlitt Kunsthandlung helyiségében is, ahol kint tartózkodása idején éppen egy magyar kortárs, Ziffer Sándor harminchárom képből álló anyaga is látható volt. Ziffer, aki mágnesként vonzotta a tanulni vágyókat, nem tesz említést arról, hogy találkozott-e a nagy tudásszomjú fiatal művésszel, de elképzelhető. A nagy utcai csatangolások, a

kiállító szalonok világa után aztán 1930-ban Kamplér hazatért Magyarországra, és vidéki életre rendezkedett be. Állandó lakhelye ismét szülővárosa, Hajdúböszörmény lett. Egykori szülőházában, az akkoriban már Désány utcának nevezett helyen, a 9. sz. alatt álló nyeregtetős falusi parasztporta képét mutató épületben alakította ki műtermét. Nem volt az fényes nagy szalon. Csupán csak apró ablakszemeivel utcára néző szobácska, ahol inkább rembrandti félhomály uralkodott. Az épületet azonban igazi nagy falusi kert övezte, paraszti udvarokból ismert mindenféle virágokkal, egres, ribizli és málnabokrokkal meg gyümölcsfákkal. Olyan valódi alföldi oázis, amely aszályos, poros nyarakon is pompázott. A nagyvárosok zajos világa után úgy élt benne Kamplér, mint a nyugalom szigetén. A világtól azonban nem vonult félre. Tagja volt Dr. Molnár István baráti körének. Gyakran mutatkozott Káplár Miklós, Király Jenő, Maghy Zoltán festőművészek társaságában. És természetesen mint vallását gyakorló izraelita, benne élt a böszörményi zsidó hitközség közel ezer főt számláló közösségében. Az 1930-as évek kezdetén a társadalmi, politikai élet ilyen-olyan történései az alkotómunkában egyelőre nem befolyásolták. Távol élt ugyan a művészeti élet centrumától, de képei újra meg újra megjelentek az országos fórumokon csakúgy, mint a kisebb alkalmi helyszínekhez igazodó tárlatokon. Mindjárt 1933 tavaszán Káplár Miklós

és Maghy Zoltán társaságában, Hajdúböszörményben mutatkozott be. A helyi Bocskai István Református Főgimnázium nagytermében rendezett csoportos kiállításon huszonöt képet vitt a látogatók elé. Az 1933. április 16-23. között naponta látogatható kiállítás iránt mutatkozott is érdeklődés, de vásárlási kedv kevésbé. Mindössze Kamplértól vásároltak meg egy virágcsendéletet és egy kisebb méretű tájképet. Mindazonáltal a következő esztendőben a három művész egy vándorkiállítási anyagot állított össze, s előbb Hajdúnánáson, a Bocskai szállodában mutatták azt be 1934 áprilisában, majd Hajdúdorogra vitték át az anyagot, ahol a Novella szállodában Papp János görögkatolikus főpap nyitotta meg a tárlatukat. Ugyanebben az esztendőben Debrecenben, a Műpártoló Egyesület által rendezett seregszemlén is jelen volt Kamplér néhány festménye. Ezen a fórumon a „Tél”, az „Orgonacsokor” és a „Vénasszonyok nyara” című olajképekkel képviseltette magát. Ugyanakkor természetes, hogy a budapesti Nemzeti Szalon kiállításán is szerepelt, sőt az év során a Szinyei Társaság kitüntető elismerését is megkapta. Az esztendő vége felé, 1934 decemberében pedig a Debreczeni Újság hírelte, hogy „Kamplér Kálmán és Maghy Zoltán kiállítása 1935. január 13-án nyílik meg a Déri Múzeumban... Maghy nevét jól ismeri már az ország..., ugyanilyen kimagasló, kitűnő tehetség a szintén fiatal Kamplér Kálmán is, aki kiváltképpen mint grafikus elsőrendű...”. 1935. január 13-20. között a kiállítás valóban látogatható is volt, melynek keretében Kamplér huszonöt képet mutatott be. Többek között azt a hét darab vízfestményből álló illusztráció-blokkot, melyet a Hitópádeia költeményekhez készített, továbbá a „Virágok a tornácon” c. olajfestményt, a „Kínai táj”, a „Lovak” és a „Salambo” c. kompozíciókat és kertrészleteket ábrázoló műveket. Értékesíteni azonban egyetlen művet sem tudott. Ez azért is elgondolkodtató, mert polgári foglalkozás híján művészi munkásságából kényszerült megélni. S bizony, portré megrendelések nem jelentkeztek folyamatosan, és ha igen, akkor is a vidéki kisvárosi, sőt parasztvárosi környezetben valószínűleg nem kapott nagyobb összegeket műveiért. Igaz, családot nem alapított, önmagát kellett fenntartania, de a létezés anyagi örömei ingyen nem hullottak az ölébe. Az 1935-ös év egyébként egy fájdalmas történet is hozott az életében. A tavasz folyamán, áprilisban, Káplár Miklós hirtelen, alig 49 évesen elhunyt. Kamplért megrendítette a halál közelsége. Korábban gyakran megfordult annak kálvineumi műtermében, eszmét cseréltek, közösen elmélkedtek. A gyász első pillanataiban a Debreczen című napilapban, hamarjában egy ceruzarajzot tett

közé az elhunyt művész-társáról. Maghy emlékezete szerint nagy hűséggel és művészi hatással elevenítve meg Káplár karakterét.

Közben aggodalommal figyelte a német-országi eseményeket. A Nemzetiszocialista Német Munkáspárt nürnbergi szokásos évi nagygyűlése alkalmából elfogadott törvények nyugtalanítani kezdték, de a kétségbeesés egyelőre távol maradt tőle. Aztán elközelgett az 1936-os esztendő, hozva magával egy kellemes meglepetést. A debreceni Apolló mozgóképszínházban sor került első önálló kiállítására. A tárlat érdekessége volt, hogy a tőle megszokott veduták, portrék, és enteriőrök mellett, itt sorakoztatta fel teljességében a keleti kultúrák vonzásában született műveit. A kínai tárgyú képeket, a hindu mitológia által ihletett alkotásokat és a szanszkrit meseillusztrációkat. Ezen művek születésében minden bizonnyal szerepe volt egykori gimnáziumi tanárának, Dr. Molnár Istvánnak, aki akkoriban már atyai jó barátja volt. A polihisztor hírében álló tanár, alapos nyelvi filozófiai műveltség birtokában, ültette át magyar nyelvre a Hitópádésa meséit, segítve és motiválva Kamplert, hogy képi megfogalmazásai lényegretörők és kifejezők legyenek. A misztikumra fogékony művészt különösen megfogták az okító célzatú állatmesék, amelyek emberi viszonylatokat elevenítettek meg, és társadalombírálatot, meg gyakorlati életbölcseességeket fogalmaztak meg. A Poncsatana gyűjteményből leginkább az oroszlán, a sakál, az elefánt, a teknős, a szamár köszöntek vissza Kampler képein, illetve a madarak közül a hatyúk, a gémek és a hollók. A sikeres kiállítás után, 1937 tavaszán, ismét művei jelentek meg a fővárosi seregszemlén is. Folyó év elején a Nemzeti Szalon Tavaszi Szalonján állított ki, illetve 1938-ban a Szinyei Társulatnál mutatkozott be. Kiállított képeiről 1938. április 9-én az Esti Kurír szakírója nyilatkozott elismeréssel. 1940-ben újra Debrecen tárlatlátogató közönsége örülhetett a műveinek, mikor is a Debrecen Műpártoló Egyesület jubileumi tárlatán állított ki. Talán 1942 elején, a Nemzeti Szalon 17. Tavaszi Szalonjára még küldött be képeket Budapestre. A valósághoz azonban hozzátartozik, hogy a 30-as 40-es évek fordulóján már úgy élt, mint a pálmamag, melyet a sors szeszélye az északi szirtre sodort. Mindazonáltal úgy tűnik, hogy pályája, tevékenysége a művészi kiteljesedés felé haladt. Adottságai, tehetsége nem kevés értéket hordozott magában, ráadásul mindenkor alázattal fordult a művészet felé. Elméleteket sosem alkotott, művészeti feladatait, elképzeléseit nem nagyon fogalmazta meg, csupán tette a dolgát. Miközben hangja egyre magabiztosabb lett, a világ nagyot fordult körülötte. Közelített az az időszak, amely leginkább hisztérikus menekülést, kényszerű belenyugvást vagy éppen vergődő halálfélelmet kínált. A tisz-

ta emberség helyére az elembertelenedés lépett. Kétséget kizáróan Kampler az 1920-as, 1930-as években a magyar képzőművészeti élet figyelemreméltó alakja volt, ám, hogy a csúcsra följutott-e, nehéz megválaszolni. Annál inkább az, mert nemcsak a kor nem kedvezett neki az előrejutásban, hanem az életműve, a képei többsége is eltűnt, megsemmisült. Ennélfogva pályája korszakait, tendenciáit egyértelműsíteni lehetetlen. Derékba tört élete és pályája kapcsán csak nagy általánosságokra hagyatkozhatunk.

Ami például műveinek tárgykörét illeti: keze nyomán születtek egész vagy félalakos portrék, tájelemek (utcarészlet, építmény, kert stb.) bemutató művek, természeti-té-

májú képek, enteriőrök, illusztrációk, alakos kompozíciók, csendéletek. Sőt foglalkoztatta a karikatúra gondolata, továbbá tervezett plakátot, és voltak szőnyeg- és betűtervei is. Otthonosan mozgott az olajfestés, a temperával dolgozás, a vízfestés, a színes tinta, a tus területén. De dolgozott szénrel is, illetve a rézkarccal is próbálkozott. Tárgyköréhez mindenkor a legnagyobb alázattal közelített, s technikailag a mértéktartó formák és színek nyugalma jellemezte. A narratív szellemű arcképei nagy műgonddal készültek, s finom jellemábrázolási készségről tanúskodnak, bár egyik-másik esetében túlzott valóság- és részlettisztelet követhető nyomon. Modelljeivel szemben legtöbbször rokonszenvező magatartás vezérelte. Szülővárosában egyébként több, név szerint is megnevezett, közéleti vagy ismert személyiség portréját is megörökítette, melyek manapság már dokumentum értékkel is bírnak, amennyiben még ezek a képek megvannak (például: Almássy Márton református vallástanár, Almássy Mártonné lelkészfeleség, Káplár Miklós, Maghy Zoltán festőművészek, Dr. Józan (Grósz) Pálné, a zsidó hitközség kebelében működött Mászkiel El Dol (Szegénygondozó) szervezet élén álló ügyvéd felesége, Dr. Józan (Grósz) Sándorné, az 1935. májusától a zsidó hitközség elnöki tisztét betöltő izraelita orvos felesége, Zs. M-né úrnő, a város tíz legvagyonosabb birtokosai egyikének felesége, Fekete Janka tanár, özv. Gaál Ferencné Rimay Ilona stb.)

Tájképeiről, pontosabban tájkép származékairól (házat, kertet, kertrészletet, malmot, utcarészletet bemutató képek) és

a természettémájú műveiből finom érzelmi hangulat árad, s világképének egyetemes humánuma. Bár többnyire empirikusan meg tapasztalt tájelemeket rögzített, de a tájélmény hangulati megragadására törekedett. Képein a festési elemek közül a színek jutnak meghatározó szerephez, de nem használt rikító színeket. Színharmóniája szolidan visszafogott, jelezvén lelkiállapotának lírai, melanholikus sajátosságait. Lírai beállítottságú festői alkatának kedvelt témái voltak a lehetszerű finomsággal megjelenített természeti jelenségek, az alkony, az este, az első hó, a novemberi köd, a nyári napfény stb.

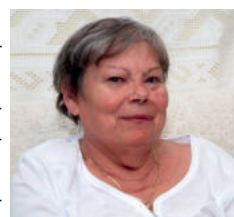
Képtípusai között a csendéletek, az enteriőrök is gyakorta visszatértek („Orgonacsokor”, „Petunia”, „Szalvia”, „Krizantémok”, „Virágok a könyöklőn”, „Virágok”, „Csendélet” stb.) Nála a csendélet főmotívuma mindig a virág volt. A tárgyi világ motívumai (könyvek, gyertyatartók, vázák, kalamárisok, üvegedények, gyümölcsök stb.) csak a figurális kompozíció járulékos elemeként jelentek meg a képein („Spinoza”, „Rabelais” c. művek). A szanszkrit mesék alapján született képi megfogalmazásaiban feltűnő a színvariációk keltette különleges hangulat. A kékek, az ezüstök, a rózsaszínek sajátos keveredése egyfajta misztikus kelet-szemléletet idéznek. Illetve ezek az illusztrációk, valamint az egyéb olvasmányélmények alapján festett művei azt is mutatják, hogy nem volt tőle idegen az irodalmi impulzusok képpé formálása sem. Az úgynevezett másodlagos élmény talaján, irodalmi és művészetfilozófia olvasmányok alapján születtek például az óind, az ógörög irodalmat idéző, éppen Flaubert regényére emlékeztető művei.

Ezek sokszor látomásosan, olykor bizarr fantáziával jelenítették meg az álmodozás, a felmagasztalás vagy éppen az elmúlás motívumát. Művészetének eme kiragadott momentumai nyilván nem elégségesek a mérleg megvonásához, de mindenképpen jelzésértékkel bírnak egy ígéretesnek indult, de tragikus gyorsasággal derékba tört pályával kapcsolatban.

(A képek forrása: Hajdúsági Múzeum)

Czirmayné Kocsis Róza

Pedagógus, Czirmay Árpád református lelkipásztor özvegye, magyart és történelmet tanított Hajdúböszörményben, majd Rákóczi falván. Hajdúböszörmény városát 25

éves pedagógiai munkájával, kulturális írással, hiánypótló könyveivel szolgálja. Nemzedékek sorát nevelte iskolai és iskolán túli keretekben. A helytörténet értő művelője és a nemzeti értékek elkötelezett védelmezője.

Balla Zoltán

A költőikon

Tavaly októberben volt hatvanéves, de a kor nem látszik rajta. Talán azért, mert sokszor és sokat mozog fiatalok körében. Kemény István költő és író generációk példaképe. Személyisége a magyar irodalmi berkekben megkerülhetetlen. Versek és prózát is ír. Látens konzervatív anarchistának vallja magát. Visszatérő szeminárium-vezetője a Hajdúböszörményi Írótabornak. Azt is megtudtuk tőle, hogy van más böszörményi kötődése is. Magáról azt tartja, nehezen beszélő. De amit mond az életéről, munkásságáról, politikáról, társadalmi közegről, költészetről, versírásról, fiatalokról, díjairól, az magáért beszél.

– Minden ember világrajövetele hasonló. Csak az nem mindegy, hogy hová, mikor, milyen körülmények közé születik. Milyen munkcióval indult, honnan az eszmélés?

– Muníció... hát a családom finoman szólva nem volt kompatibilis a szocialista rendszerrel. Klerikális háttér mindkét ágról, többszörösen internált családtagok, apám '56-os tevékenysége, sebesülthordás a Corvin-közből. Nem a győztes oldalon voltunk. Érdfigetesen egy mosókonyhában kezdték a szüleim a közös életüket. Később édesanyám iskolavezető lett egy összevont általánosban, aztán Budaörsön kapott állást. Csak neki volt a családban biztos jövedelme, noha szobrásznak készülő apám próbálkozott sokféle munkával. A nyomor szó igazságtalan túlzás lenne az életünkre, de a folyamatos küszködés nem. És ha az én „eszmélésemről” beszélhetünk, utóbbi biztos, hogy meghatározó benne.

– Szülei milyen irányba „terelték”?

– Ami nálunk egy pillanatra se volt soha kérdés: a húgomnak és nekem diplomát kell szereznünk. De mivel apám a politikai priusza miatt nem is gondolhatott a képzőművészeti főiskolára, nem csoda, hogy a család a biztosabb megélhetést ígérő szakmákat célozta meg nekünk. Így aztán a húgom a festőművészsak helyett a restaurátorit végezte el a képzőn, és ugyanilyen okokból felvételiztem én a jogra, a bölcsészkar helyett. Csak aztán – szerencsémre – kiderült, hogy antitalentum vagyok a joghoz. Pár év vegetálás után a „sárvári írókör” vezetője, Mezey Katalin beajánlotta a verseimet Király Istvánnak, aki látott bennük annyi

tehetséget, hogy segítsen átjelentkezni a bölcsészkarra.

– Hogy és mikor érlelődött meg, hogy a költészet, az irodalom felé forduljon?

– Szinte mindenki írt az apám családjában, persze ő is. Nem volt kérdés számomra, hogy az ember nemcsak olvas, hanem ír is. De gyerekkoromban csak sejtettem, hogy, ha lenne mit írnom, akkor az menne is. És olykor írtam az anyukám osztályának egy-egy versikét Mikulásra. Tizenhét éves koromban Ady Endre és Paul Verlaine pár verse lórúgásszerűen ébresztett rá, mi az, hogy költészet. Ekkoriban pályáztam (pocsék versekkel) a sárvári diákköltő-pályázatra, ahol – a zsűri, Mezey Katalin és Papp Márió jóindulatából – bronzdíjat kaptam. Engem Ady nyugozott le igazán, de József Attila, az József Attila. Ők ketten úgy jönnek egymás után a modern magyar költészet történetébe, mint az Őszövség után az Új. József Attila Tiszta szívvel-je példa volt előttem késő tizenévesen: erősen éreztem, hogy egy húszéves költőnek kell írnia egy ilyen életprogramverset, különben nem is igazi költő. És végül megírtam a magamét, igaz, két héttel elmúltam húsz, mire befejeztem. Ez lett a Tudod, hogy tévedek.

– Már felnőtt fejjel hogyan érintették az 1989–90-es politikai, társadalmi változások itt belföldön és Erdélyben?

– Huszonnyolc éves voltam '89-ben. Akkor álltam diploma előtt. A felnőtt életem tulajdonképpen csak akkor kezdődött:

tiszta lappal, egy új világban. Erdély alapélmény számomra, és azért is, mert még láthattam a rendszerváltás előtti kirabolt, nyomorúságos állapotában is. Az ottani barátságaim abban a pár évben születtek, a felszabadulás féktelen örömeiben, de persze azért van közük az irodalomhoz is.

– Mi ihlette a 2011-ben megjelent „Búcsúlevél” című versét? Akkor éppen elege lett valamiből?

– Se addig, se azóta nem éreztem olyan csalódottságot, mint akkoriban. Azt éreztem, hogy ebben az országban az ellenségesség az úr: az ellenfél ellenség, senki nem képes és nem is hajlandó együtt dolgozni, még közös, jó célért sem: akik itt ellenségek voltak, azok maradnak is, és ha valahogy mégis megtörténik itt bármilyen jó, az nem lehet közös öröm, mert az valakiknek, szintén magyaroknak, legyőzöttség és megaláztatás lesz. És azt, hogy ez Magyarország fátyuma.

– Milyen íráson munkálkodik manapság: vers vagy próza?

– Egy regényen dolgozom évek óta, de még mindig nem látom a végét. Van félkötetnyi versem egy lovag kalandjairól. Ez lehet a következő könyvem ...

– Térjünk rá konkrétan a versírásra! Önnél hogyan születik? Kínkeservesen, rágnia kell a témát, forgatni kell a szavakat? Vagy hirtelen? Egyáltalán: mikor lehet rámondani, hogy ez igen, ez vers? Mindenképpen fontos, hogy kiüssön belőle a katarzis érzés? Itt a táborban hogyan próbálja rávezetni a „költő palántát”, hogy megtalálja a fonalat? Mi a legjobb módszer ahhoz, hogy ki- vagy megnyíljon belőlük/bennük a költői véna? Bizonyára motiválja, amit Sárváron kapott a pályán való elinduláshoz. Most szeretne valamit visszaadni nekik, legalább a kibontakozáshoz?

– Igen, nekem Sárvár és az Írókör döntő segítséget adott annak idején. Itt, a böszörményi írótaborban valami hasonlót

próbálok én is: a konkrét versek szövegéből kiindulva, együtt igyekezzünk a „műhelyeken” megtalálni a szövegnek a magvat, a lényegét, vagyis azt, hogy az adott – félkész – vers, mit akar igazából, mi akar lenni. Ha ez megvan, akkor érdemes javítani: húzni, hozzáírni, pontosítani.

– *Nem kétséges, hogy költészete, munkássága hatással volt és van az új generációk költészeti, írói tevékenységére. Egyfajta tiszteletet parancsol. Kell ehhez valamiféle különleges habitus? Hogy érzi ezt?*

– Jólesik, hogy így látja, bár ezt nem én tudom megítélni. És bízom benne, hogy nem parancsolom a tiszteletet, hanem – ha van, akkor – kölcsönös.

– *Aki mögött negyven év költői-írói munkásság van, arra előbb-utóbb rátalálnak a díjak is. Ezek sorában melyik díját találja a legfontosabbnak?*

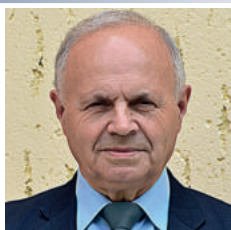
– Nem szívesen teszek különbséget köztük. Ha protokollárisan nézzük, akkor azt hiszem a Babérkoszorú (2008) a legjelentősebb. A Székely Bicskarendre (2006) azért vagyok különösen büszke, mert úgy éreztem, hogy tiszteletbeli székellyé avattott vele a Székelyföld folyóirat, amitől kaptam. És ezen az se ront sokat, hogy azonnal elvágtam a kezemet a borotvaéles díjjammal...

– *A napokban tudtam meg, hogy az író-táboron kívül van egy még közvetlenebb kötődése is Böszörményhez. Eddig ez „titok” volt előttünk. Avasson be bennünket e kötődés-történetbe!*

– Édesanyám itt született, és a Bocskaiiban érettségizett 1956-ban. A nagyapám elesett a háborúban, de a nagymamám és a dédmamám itt éltek 1972-ig, úgyhogy vannak erős kisgyerekkori emlékképeim a városról, amit soha nem Hajdúböszörményként emlegettem, hanem Hajdúnélkül, mintha én is böszörményi lennék – szóval van hajdúsági identitásom is.

Balla Zoltán

1974 óta jelennek meg írásai. Első versét Kertész László költő, tanár emlékére írta. Verseit az Egerben megjelenő Agria és a Kulter.hu internetes folyóirat is közli. Tagja a Tokaji Íróklub Egyesületnek, és egyik szerkesztője a Hajdúsági Tükör című, Hajdúböszörményben negyedévenként megjelenő folyóiratnak. 43 éve énekel a Daróci Bárdos Tamás Vegyeskarban, amelynek 1980-tól 2007-ig titkára volt, 2007 óta elnöki teendőkkel foglalkozik. Izgó-mozgó, örökké nyughatatlan természetű, valamiféle alkotásra vágyó, a közösség kultúrájáért ténykedő ember. Bízunk abban, hogy egy-két gondolata olykor-olykor fennakad a kortársai agyi rostáin.

„Örömmel fogadtam el a meghívást, hogy nyissam meg a művésztelep záró kiállítását. A feladat is öröm, mert a magyarországi művésztelepi mozgalomnak régi részese, figyelője, értékelője, s leginkább tisztelője vagyok...”

ÉRTÉKTEREMTÉS MAGAS SZÍNVONALON

A festőtelepeken jellemzően egymáshoz közeli ízlésű, világfelfogású művészek dolgoztak, dolgoznak egymás közelében. Akiknek fontos a genius loci, a hely szelleme, atmoszférája, bukéja, látványa, annak megörökítése, akár a realizmus jegyében, akár ettől eltérő felfogásban, azok körében kialakult, létrejött egy azonos eszméi, művészi gyökerekből táplálkozó szemlélet. Végső soron egy stílus.

Hajdúböszörményben a korai kezdeményezések folytatásaként, a Boromisza Tibor, Káplár Miklós, Maghy Zoltán elvi figyelembevételével a hatvanas évek elején induló telepnél is fontos lehetett egy közös eszmény képviselete, szolgálata. Ennek alakulása, változása évtizedeken át egy igen izgalmas folyamat volt. Amennyire meg tudom ítélni, jó érzékelni a folyamatos, egyre erősödő szakmai színvonalat, a kétségtelenül egymáshoz közeli művészeti eszmények mellett az egyéniség jelentőségének fokozódását. Lényegesebb a folyamat állomásai! A kezdeti hazai résztvevők után meghatározóak lettek a hivatásos hazaiak, majd a határon túli magyarok, majd a külföldiek. Idővel igen változatos, a tradíciókat tisztelő, de a korszellemet nem ignoráló művészeti műhely született, melynek alkotói közösségéből egy, a művészethez sokféle módon viszonyuló kollektív jött létre. Mindezeknek azonban egyik karaktere – legalábbis ahogy én látom, és egy inkább irodalmi, mint általános művészeti fogalomrendszer alapján –, hogy inkább egyfajta népi vonulatot képviselt az itt uralkodó szemlélet, mintsem urbánust.

Persze ez nagyrészt nyilvánvaló, hiszen a természeti, táji környezet sajátosan erős meghatározó szuggesztivitása, a hely szelleme mindezt sugallta. S mégis folyamatosan érezhető a változás a művészethez való viszonyban, de a Bö-

Az 59. Hajdúsági

szörményhez történő viszonyulásban is. A lokalitás és a regionalitás jellemzőivel együtt, a visszatekintés és érték számbavétel gondolatában, ma már fel kell hívnunk a szakmai figyelmet arra, hogy korábban például Erdélyből olyan alkotók dolgoztak itt, akik már akkor vagy időközben – s melyben így Böszörménynek szerepe volt – a kortárs egyetemes magyar képzőművészet meghatározó, csúcs minőségét hozták létre. Az Erdélyből, Partiumból érkezettek névsora szinte egyedülálló. Baász Imre, Balázs Imre, Bardócz Lajos, Cs. Erdős Tibor, Gaál András, Jakobovits Márta, Jakobovits Miklós, Nagy Pál, Paulovics László, Plugor Sándor, Simon Endre, Újvárossy László. Nyugodtan állíthatom, káprázatos névsor, a mögötte lévő jelentős művészeti teljesítménnyel. De ugyanez mondható el a Debrecenbe elszármazott, de Délvidékről ide érkező Torok Sándorról, a felvidéki kitűnő szobrászról, Nagy Jánosról, a kárpátaljai Medveczky Miklósról és Medveczky Ágnesről.

Természetesen hosszú azon művészek sora is, akik a közelből érkeztek, vagy hazánk valamely más városából, régiójából jöttek ide dolgozni és arattak maradandót. Hogy csak a már régebben elhunytak közül villantsak egy-két nevet, így gondolhatunk Kurucz D. Istvánra, Bod Lászlóra vagy az ez évben száz éve született Tamás Ervinre, de szívesen emelem ki azt is, hogy nemcsak festők dolgoztak itt eredményre, hanem például a legendás szobrász

Dr. Feledy Balázs

A hely szelleme gi Nemzetközi Művésztelepről

házaspár, Gádor Magda és Nagy Sándor.

Természetesen szeretném kiemelten megemlíteni Burai István barátom szerepét, akinek mint művésznek, mint művészszervezőnek, óriási érdemei vannak a művésztelep szakmai fejlődésében. Igen jeles művész személyiségek dolgoztak itt, akiknek munkáit is őrzi a helyi alapítványi és városi gyűjtemény. Nagy hangsúllyal szeretném tehát kijelenteni, hogy az Önök tulajdonában lévő műtárgy kollekció értéke folyamatosan emelkedik, és ekként kell majd gondozni is a továbbiakban.

A „HOGYAN?” MŰVÉSZI ALAPÁLLÁSA

Egy kemény záró megállapítást hadd tegyek, a nyomaték kedvéért. Nem „tucatművészek” fordultak meg Hajdúböszörményben, hanem igazi, valódi egyéniségek, akik természetesen az évek alatt nemcsak értéket, de közösséget is teremtettek és az újra is érzékeny közönséget neveltek.

Összegzőként megfogalmazható, hogy az egymáshoz hasonló eszmeiségű művészek közösségéből így lett egy, a művészet-hez sokféle módon viszonyuló művésztelep. Ez vonatkozik a stílusra, technikára, arra is, hogy egy idő után talán az alkotómunka célját tekintve, nem annyira a mit, hanem a hogyan művészi alapállása válik fontossá. Úgy látom, hogy az összetétele a művészeknek a szó szoros értelmében: színes, felfo-

gásban, művészi magatartásban. Egy ilyen telepi munkában nem az azonosságok, hanem a különbségek a fontosak! A művészet eleve arról szól, hogy mást alkoss, mint a többiek, ne ugyanazt, noha ma bőven érzékeljük a világ művészetének folyamatában az egységesítő törekvéseket, a nagy szerepet játszó trendekkel, divatokkal... S akkor vegyük először számba a női alkotók teljesítményeit. Bujdosó Mária hajdúböszörményi alkotó füst-képei is inkább mintha a képkészítés hogyanjáról szólnának inkább a mit helyett, ám valójában mindkét problematika szerephez jut. Izgalmas művészi kísérlet tanúi vagyunk, amely a semmi vagy a nagyon kevés megfestését tűzi ki célul. Füstté vált képi világa, a köddé válás emberi létkérdéseit is megszólaltatja.

Csorján Melitta Debrecenből érkező festő talán az egyetlen az idei résztvevők közül, aki egy igazi, valóságos szürrealista művész. Meghökkenítő, ám mindig konkrét látvány elemeket egymáshoz párosító, szintetizáló motívumaiból azonban egy olyan képi látomás keletkezik, amely nem szorongató szürrealizmus szemléletével operál, hanem mindezt egy személyes vitalitás hatja át.

Vdovkina Anastasia, aki Romániából érkezett orosz ajkú alkotó, kitűnő zománcművész. Ő például képes arra, amelyre az oroszhoz közelálló szellemiség amúgy fokozottan érzékeny, hogy nemzeti karakterről tanúskodjon munkája. Az ő munkái egy intenzív szláv szellemet árasztanak, népmesei, folklór, valamint autonóm művészeti elemekkel. Különös, ahogy tárgyai komplex technikai módon készülnek el, fát, zománcképet, festményt együtt és egyszerre, egy műben egyesít. Látásmódja humánus, technikai sokrétűsége lefegyverző.

Siska-Szabó Hajnalka Erdélyből, pontosabban Aradról érkezett. Bár ott él és dolgozik, jól ismerjük munkásságát, sokat dolgozik hazai művésztelepeken. Színgazdag, eleven, természetben fogant művészete sajátos, bizakodással teli lelkiséget sugároz. Expresszivitása szervesen egyesül tematikájával, s mindez harmonizál stílusával.

Gajdán Zsuzsa ugyancsak hajdúböszörményi alkotó. Vele kapcsolatban engedjenek meg annyi személyes megjegyzést. Viszonylag régen követem szakmai pályafutását, amit személyesnek és nagy ívűnek tartok. Nála viszont igen fontos a téma,

jelen esetben a nagy kékség, melynek kiindulása a nagy mélység, a hatalmas vízélménnyel való azonosulás. Ő nem életérzést fest meg, hanem életélményt, s ez összetett kollázs technikájára is kihat. Ma sok művésznek nincs élménye és úgy dolgoznak. Neki van, s ez átsüt képein.

Panajotova Gendova Miroljuba, a fővárosban élő festő. Itt született, itt tanult, itt él, de erős bolgár gyökerekkel. Az ő pályáját is valamivel többet figyelhettem, s nála is izgalmas látnunk a nagyon határozott világnézetet, inkább így: világ aggodalmat. Borúlátó, ami a világ állapotát illeti, de mindezt összetett festői eszköztárral állítja elének, melyben az asszamlázs megvalósításával is él, s a megteremtett látvány ilyen igényessége a művészet magasába vezet. Igen jó jelenség, hogy a résztvevők között ilyen jelentős súlyt kaptak a női alkotók.

ALKOTÓI ÉLETÉRZÉSEK

S most nézzük a férfi résztvevők teljesítményét! Egri András Erdélyből jött, Kolozsvárról, zománcművész. Finom, lírai, igényes, kisebb méretű festőzománcokat készített, s külön fontos, hogy itt, a művésztelepen. Párjával, Anastasiával magukkal hoztak egy kis égető kemencét, s így szakmai szempontból is változatossá tették a mai kiállítást is. Zománcmunkáival való jelenléte felhívja a figyelmet arra is, hogy a vizuális művészetek e különleges ágazata igen ellentmondásos helyzetben van kultúránkban, noha az igényes zománcművek minden képzőművészeti tárlat látványegyüttesét összetettebbé teszik, s ez ma is így van.

Fekete János munkásságát itt jól ismerhetik, ő is hajdúböszörményi alkotó. Ő a „nomen est omen” esete. A név előjel. Jelen esetben a név maga az ember. Fekete képeket, munkákat állít ki, amelyeken a festői és grafikai eszköztár egyaránt érzékelhető. Az ő alkotásai abszolút életérzést kifejező művek.

Stefan Gndt Németországból érkezett művész, de ő maga nem feltétlenül csak német, hiszen családi gyökerei Erdélybe vezetnek. Végző soron Gndt Istvánként is dolgozott a telepen, s nem meglepő, hogy rá volt legerősebb hatással a már többször emlegetett genius loci. Képeit sajátos cselekményesség, s ezzel összefüggő montázselv határozza meg, szinte történeteket mesél

el oldott művei nyelvezetében. Fontos számára a historikum látványra formálása, s mintha A huszár hazatér című képe főhőse egy kicsit önarcképet is jelentene. Egy biztos, hogy Stefan Gandt, aki idén másodszor vett részt a művésztelep munkájában, de egészen bizonyosan nem utoljára, kicsit haza is tért.

Földessy Péter sorsa jelképes. Hosszú-hosszú évekig mint Kárpátaljáról, Munkácsról érkezett művész vett részt különböző hazai művésztelepeken. Ám az ő sorsa is úgy alakult, hogy immár itt él közöttünk, s most Budapestről érkezett. Életműve jelentős opuszai Kárpátaljához kötik, de egészen varázslatos és egyedi akvarell technikája által, munkássága szerves része az egyetemes magyar képzőművészetnek. Őt is mindig megigézi Hajdúböszörmény varázslata, miként ez évben is. Síkban megvalósult „térkép-alapú” munkája erősen térre-remtő hatású.

Szepessy Béla meghívása, jelenléte Nyíregyházáról igen fontos, hiszen ezáltal a magas szinten művelt kép- és sokszorosító grafika is része a telep műegyüttesének. A magasnyomású technikák bravúros művelőjeként (lino- és fametszet) vannak jelen burjánzó vonalgazdagságú munkái, melyek rokonszenvünket témáikkal is kiváltják, hiszen a magyar múltat idézik meg, mai képi megoldásokkal.

Rácz Imre festőművész több funkciót is teljesít. A művésztelep operatív vezetésével nagy elődök örökébe lépett, nagy szerepe van abban, hogy a résztvevők közösségként tudtak dolgozni. Közben ő is festett, s őt is folyamatosan megigézik a helyi városi, történelmi értékek, szépségek. Lendületes, expresszivitással telített képi világa igen maivá teszi műveit.

Ghyczy György festőművész is a fővárosból érkezett. Mindig erős gondolati alapú festészetet művelt, s az itt látható munkáit is ez jellemzi. Urbánus víziókat érzékelünk, s mintha a Mélységből a magasságba című képe (bár ebben a formában ennek szakrális utalása is lehet) épp a fordított mondanivalót sugallná: mintha a látvány épp a magasságból a mélységbe irányuló folyamatokat előlegezné meg. Technikája egyedi, képi világa erősen intellektuális.

Szotyory László festőművész jelenléte Budapestről szinte reveláció. Az immár nyugdíjas korú festő egész életútja, művészi érdeklődése, hangsúlyozott erdélyiségevel együtt, sajátosan urbánus, bár képi világában épp mindig az okozott fejtörést, s jelentett megfejtendő titkokat, hogy a kor civilizációja tárgyai erőteljes képi beemelésével együtt, ezekkel szimbiózisban folyamatosan természetábrázolóknak is számított, igaz elsősorban mediterrán, itáliai benyomások alapján. E szemléletét egyedi módon ültette át művésztelepi munkássá-

gába. Mint mindig, képeiben fontos a helyi élménye, s erre épül igen személyes, ezúttal is iróniával telített gazdag festőisége.

Ásztai Csaba festőművész ittléte – szemben Szotyory László első jelenlétével – szinte törzsgárda jellegű. A debreceni születésű festő ugyan hosszú évek óta Pomázon él, de kisebb-nagyobb kihagyásokkal folyamatos résztvevője a művésztelepnek. Erősen befelé forduló festőisége, rejtőzködő szemlélete – kis szójátékkal – nem a feltűnés, hanem az eltűnés megörökítője. Foglalkoztatja őt is a hely szelleme, de az emberi létezés sok alapkérdése is. Különleges technikai eszköztára jól illik sajátos kontemplatív gondolkodásához.

Fátyol Zoltán képzőművész ideai jelenléte is a komplexitást sugározza. A debreceni művész, akinek sokirányú munkássága itt közismert, itt is kifejezi azt a művészi álláspontját, hogy az alkotónak egy újfajta kapcsolatot kell teremteni a természettel. Nem ábrázolni kell, hanem benne kell lenni, létezni, azonosulni kell a tájjal, s ekként megpróbálni vizualizálni a nemcsak empirikus, de ontologikus benyomásokat is. Munkái e törekvéseinek igényes manifesztációi.

Végül nagy hangsúllyal hadd mondjak egy mondatot a titok-dobozok mű együtteséről, melyek nagy szuggesztivitással jelzik a művészek, az alkotók kreativitását, szuverén tehetségüket, elmélyült fantáziájukat.

Dr. Feledy Balázs

Művészeti író, jogász.

Feledy Balázs 1947-ben született Budapesten. Évtizedek óta a kortárs magyar képzőművészet, iparművészet, fotográfia kutatója, szervezője, mint galériavezető, kurátor, szerkesztő, kiállítások megnyitója.

Könyvein túl írásai, publikációi szakmai lapokban, kiadványokban, katalógusokban olvashatók. Jelen írása a zárókiállításon mondott beszédének szerkesztett változata.

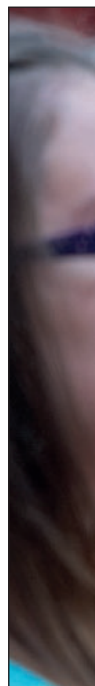
Felsőoktatás Roma Szakkollégiumok

A kormányzat 2010-ben, az akkori Emberi Erőforrás Minisztérium, Balog Zoltán irányítása alatt kezdte el a roma szakkollégiumok feltételrendszerének kidolgozását, s a következő évtől kezdve alakultak meg sorra az országban – főként egyházi fenntartás alatt működő – speciális szakkollégiumok. A roma szakkollégium az egyébként minden egyetemen működő szakkollégiumoktól két pontban mutat határozott eltérést:

– Egyrészt a szakkollégium működésének fókuszában a roma, cigány kultúra áll, természetesen ez nem azt jelenti, hogy csupán roma származású hallgatók csatlakozhatnak a szervezethez, hanem minden olyan, a roma kultúra, felzárkózás iránt elkötelezett diákot várnak, aki hallgatói jogviszonnyal rendelkezik, másrészt pedig a tehetséggondozáson túl, a roma szakkollégiumok betöltenek egyfajta indirekt szociális funkciót is azzal, hogy a felsőoktatásba bekerült hallgatót segítik a bennmaradásban, a végzettség megszerzésében és az elhelyezkedésben is.

MENTORÁLÁS, FELZÁRKÓZTATÁS, TUDOMÁNYOS KUTATÁS

A Debreceni Egyetem Gyermeknevelési és Felnőttképzési Kara 2012 januárjában érzett elég inspirációt magában, hogy csatlakozzon azokhoz az intézményekhez, melyek roma szakkollégiumot működtetnek. A megalakulást követően az első év a szervezés és a működés kialakításának időszaka volt. Az előzmények biztatók voltak: már a 2000-es évek elejétől rendszeresen rendelkezett a kar roma, cigány származású óvodapedagógus és szociálpedagógia szakon végzett hallgatókkal, akik a szakmában elhelyezkedve, roma értelmiségiként képviselték egyszerre közösségük és hivatásuk értékeit. Lényegében ezeket a sporadikus törekvéseket, eseményeket kellett intézményesíteni és a szakkollégiumi keretek közé illeszteni. Ami persze rendkívül egyszerűen hangzik, azonban a megvalósítás nem minden esetben volt ilyen könnyű. Erőteljes kihívás volt – jellemző példaként említendő – a roma hallgatók kollégiumi elhelyezésének kérdése, vagy akár a tanulmányi kirándulások lebonyolítása is, figyelem-

Dr. Szerepi Sándor

Oktatási Hungaricum – Sakkollégium Hajdúböszörményben

be véve a tradicionális roma családok szokásait, hagyományait. A sakkollégium tevékenységrendszere alapvetően három pillérre épül. A legfontosabb feladat a sakkollégiumba bekerült hallgatók segítése a tanulmányok sikeres elvégzésében, és amennyiben lehetséges, a szakmán belüli elhelyezkedésben. Ennek érdekében, mint minden roma sakkollégium, így a Lippai Balázs Sakkollégium is hatékony mentori rendszert működtet: minden hallgató számára biztosítja a személyes mentorálás lehetőségét. A mentor, aki személyét tekintve a gyakorlatban a kar oktatója, vagy a város köznevelési intézményében dolgozó pedagógus, a mentoráltjával heti rendszerességgel találkozik, és nemcsak szakmai, tanulmányi, hanem sok esetben magánéleti, vagy éppen életvezetési problémák kapcsán is segítséget nyújt. A hatékony mentorálásnak köszönhetően, mára már több mint száz sakkollégista szerezte meg felsőfokú végzettségét a karon.

A másik fontos pillér a társadalmi felzárkózás folyamatának erősítése. Ennek érdekében egyrészt olyan lehetőségekhez jutnak a sakkollégisták, melyek a szocializációs-kulturális aspektusból segítik a többségi társadalomhoz való integrációt, másrészt pedig rendkívül fontos a roma-cigány önzonosság megőrzése is, aminek érdekében a nyelvi és kulturális örökség életben tartására is komoly gondot fordítanak. A roma irodalmi, képzőművészeti, táncművészeti és

zenei hagyomány megismertetése a hallgatókkal, elengedhetetlen feladat a sakkollégium számára. A roma fiatalok részére szervezett középiskolai és egyetemi tehetséggondozó megmérettetések, az évente megrendezett roma bál, vagy azok a tanulmányi kirándulások, ahol a roma és magyar kultúra emlékeit ismerhetik meg, mind hozzájárulnak az identitás megőrzéséhez.

A harmadik oszlop a sakkollégiumi lét alapvetése: a tudományos kutatásokba való bekapcsolódás lehetősége. Így a roma sakkollégiumok is erőteljes hangsúlyt fektetnek a kutatások megszervezésére és rendezésére, a fiatalok tudományos életbe való bevonása érdekében. Kutatásaik a Karon működő képzésekhez illeszkedően szerveződnek. Vagyis olyan témák és kutatási célok állnak a középpontban, melyek elsősorban a gyermeknevelés és szociális ellátás valamely eleméhez kapcsolódnak. Az elmúlt évtizedben több mint egy tucat terepkutatást folytattak a sakkollégisták, hazai és erdélyi hátrányos helyzetű településeken, ahol a kulturális antropológia és pedagógia módszertanát felhasználva keresték a választ a feltett kérdésekre, a lokalitás keretrendszerén belül. Komplex feltáró kutatásokat végeztek a hallgatók, egyebek közt Hajdúböszörményben, Vas megyében, Szatmárcsékén, Nagyecsedben, Hodászon, sőt az erdélyi Tasnádon, Gencsen vagy éppen Hadadnásdon is. A kutatások eredményeképp a karon oktató kollégák és hallgatók közös munkája szim-

póriumokon, konferenciákon, illetve kiadványok keretén belül nyert bemutatást. A kar saját kiadványai révén az évek során a legkiválóbb sakkollégisták írásait rendszeresen megjelentette. Mindehhez szükséges hozzátennünk, hogy a sikeres pályázati tevékenységüknek hála (TÁMOP, EFOP, NTP) elegendő forrás állt rendelkezésre a kutatások végzéséhez, a megfelelő szakmai háttér biztosításához, a szükséges tárgyi eszközök beszerzéséhez. Mind a kar, mind a sakkollégium helyi beágyazottságában – függetlenül a hallgatók kibocsátó közegétől – úgy véljük, szilárd és erőteljes hangsúlyt kap egyrészt a vidéki lét, másrészt a Debrecenhez való közelség is.

A ROMA SZAKKOLLÉGIUM MULTIPLIKÁCIÓS HATÁSA

A roma sakkollégiumi rendszer néhány éve már a központi költségvetésből kap működési forrást, nem a pályázati tevékenység sikerességének függvénye a folyamatosság. Ez pusztán a sakkollégium munkájának eredményén múlik. Az elmúlt évben megtörtént az első ilyen szakmai akkreditáció, melyen a sakkollégium teljes mértékben megfelelt, és megkapta a következő ciklusra szóló működés engedélyt. A roma sakkollégiumok sikerességének hatásait nemcsak abban kell látnunk, hogy a végzett hallgatók elhelyezkedésük után belépnek a roma értelmiségiek táborába, hanem véleményünk szerint ez sokkal inkább egyfajta multiplikációs hatást rejt magában:

– A roma fiatal, aki sikeres középiskolai tanulmányai után felvételt nyer a felsőoktatásba, bizonyítja a közösség számára, hogy lehetséges a kitörés a periférikus léthelyzetből, a tanulás révén.

– Tanulmányai alatt a roma-nem roma kapcsolatok kiépítése révén nagyban hozzájárul az integráció folyamatához.

– Pedagógusként, szociális vagy egészségügyi szakemberként elhelyezkedve tovább tudja adni saját példáján keresztül a felzárkózáshoz, a kiemelkedéshez szükséges elveket és eszköztudást.

– Végül pedig sokkal hatékonyabban képes a roma-cigány önazonosság megőrzésének folyamatát segíteni közösségén belül és kívül egyaránt.

A kar szakkollégiumának elmúlt évtizede egyértelműen bizonyítja a roma szakkollégiumi gondolat sikerességét. A végzett hallgatók túlnyomó többsége a tanult szakmán belül helyezkedett el. Ráadásul nagy részük visszatért kibocsátó közösségébe, tovább segítve az integráció és a felzárkózás folyamatát. Sokan közülük viszájárnak a szakkollégiumi rendezvényekre, ezzel is ösztönözve a kitartásra a bent lévő korosztályt. Az alumni tevékenység ebben a tekintetben is rendkívül fontos eszköze nemcsak a szakkollégiumnak, hanem magának az egyetemi világnak is.

A jövőt tekintve minden okunk megvan arra, hogy a roma szakkollégiumot egy stabil, évtizedeken át működő konstrukciónak definiáljuk, bízva abban, hogy a jövőben akár más közép-kelet-európai országban is meghonosodhat magyar mintára, s a hungaricum goodpractice-szé válhat.

Dr. Szerepi Sándor

Cikkünk szerzője, dr. Szerepi Sándor egyetemi docens, a DE Gyermeknevelési és Gyógypedagógiai Kar oktatási dékánhelyettese. Kutatási területe: a kora gyermekkor nevelés, roma integráció kora gyermekkorban. Folyamatosan jelennek meg tudományos publikációi, többek között a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok témakörében.

Dr. Sári Mihály

Kultúránkban, hitünkön maradni, európai program

A kultúrát úgy értelmezzük mint integrált dimenziórendszert, amelynek keretei között valósul meg az ember létezési módja. Tárgyi objektivációk, intézményrendszerek, társadalmi hierarchiák, viszonyok, emocionális kapcsolatok, hiedelmek, attitűdök, szokások, magatartások, viselkedési és érintkezési módok, jelrendszerek, tudás objektiváció rendszer összefüggéseiben él az ember.

VALLÁSOK A GLÓBUSZUNKON

Mindezek évezredek során váltak az emberi együttélési keret részeivé a Földön létező kultúrák/civilizációk mindegyikében. A mindennapi és nembeli létünket integráló keresztény gyökerű európai kultúra az emberi viselkedés szabályozójává vált, főként Európában, Amerikában, Ausztráliában, de Afrika és Ázsia egyes részein is. Több mint nyolcmilliárd ember él a Földön, s az emberiség 16%-a az, amely nem tartozik valamely egyházhoz, vallási csoporthoz. Arra a kérdésre: „mi a vallás?”, sokféle válasz létezik. A fogalom tartalmát mi a keresztény európai vallási szervezetek struktúrája, funkciói aspektusából fejtjük ki. A vallás a társadalom kulturális konfigurációja, amely az „egyház” intézményében szervesül, amelyen belül sajátos professzionális papi hierarchia, attól elkülönült vallási közösség (templomi gyülekezet) és kapcsolódó polifunkcionális közösségek fedezhetők fel. A vallás feltételezi a transzcendenst, az iránta kialakított beállítódást (hit), a földön túli létet. A földi világ keletkezésére és a megismerhetőségére vonatkozó mítoszon, hittételeken, normarendszeren, normatív viselkedésen alapszik – mindezeket rendszerint a vallás közössége által egységesen elfogadott szent iratok rögzítik –, amelyek a vallásos közösség vallásgyakorlatában (rítusok), a mindennapi életében egyaránt tükröződnek. (Tóra, Talmud, az Ó- és Újtestamentum, Korán, Védák, Tipitaka – a világvallások tartalmának lényegi összefoglalói.) A vallás megélésének többféle módja-mélysége lehet. Andorka Rudolf szociológus az alábbi dimenziókat különbözteti el: – hit bizonyos vallási tételekben, – bizonyos rituálék gyakorlása, – vallási ismeretek, – vallási élmények (Istennel való személyes kapcsolat), – vallási erkölcsi normák betartása. Noha a val-

lássóság „mélységi” dimenziói befolyásolják a vallásos közösségbe tartozás megválasztását, inkább azt tapasztaljuk, hogy a normatív vallásos közösségek a vérségi kötelékek, a lokális – regionális téri struktúrák rendező elve, az etnikai-kulturális vagy generációs meghatározottság mentében teremtdnek s működnek. Ebben a világban ott-hon vagyunk, identitásunk szervesen fejlődik, biztonságban érezzük magunkat, alkotni vagyunk képesek, közösségünk és környezetünk rendszerei jól ismertek, s távlatokban is tervezhetjük a jövőnket. A mai vallásos szervezetek tipizálása rendkívül nehéz, több nézőpontból értékelhetjük azokat. Helmuth von Glasenapp öt világvallást különített el: hinduizmust, buddhizmust, a kínai univerzizmust, a kereszténységet és az iszlámot. A szerző az utóbbi két kiemelt vallást „történeti isten-kinyilatkoztatás vallásai”-nak nevezi. A világ vallási megoszlása más szerző szerint az alábbi: Kereszténység (31,5%); Vallástalan (16,3%); Iszlám (23,2%); Hinduizmus (15,0%); Buddhizmus (7,1%); Népi vallások (5,9%); más vallások (1%).

A VALLÁSI RENDSZEREK KONFLIKTUSAI

A két legnagyobb vallás a keresztény embereké és az iszlámhívóké. Minden vallási/civilizációs rendszer törekszik a megmaradásért, ám a kereszténység és az iszlám egymás riválisai a középkortól máig, hittérítő vallások. Samuel Huntington a világ civilizációinak/kultúráinak harcát ábrázolja az alábbi ábrában, vastag vonallal jelölve a súlyos ütközéseket.

Ma a keresztény-üldözés adja a vallás legtöbb vértanúját. 260 millió keresztény él olyan országokban, ahol megölik, börtönbe zárják, fizikailag kínozzák, újabban digitálisan üldözik őket, templomaikat felgyújtják. A legsúlyosabb a helyzet az afrikai kontinensen. 2022 augusztusában India kormányzata törvényben tiltotta meg a keresztény hitre térítés „tömeges” változatát. (Két főtől kezdődően.)

A kereszténység és az iszlám hitelesítő vallások, amelyek történetileg a Földközi-tenger medencéjének környezetében fejtették ki hatásukat. A kereszténység – kiszakadva a zsidó vallásból – az időszámítás utá-

ni 1. században elterjedt a kelet-római provinciák területén. Tanaiba a görög, római, egyiptomi, iráni vallások mítoszelemei és tudástárai is beleszövődnek. Időszámítás után 313-ban Nagy Constantinus a Milánói ediktumban biztosította a keresztény vallás gyakorlat szabadságát, s 323-ig államvallássá tette a kereszténységet, majd 325-ben a niceai zsinaton megfogalmazták a keresztény vallás hittételeit.

Krisztus után fél évezreddel később született a kurejs délarab törzsből származó Mohamed arab próféta (i. u. 570 vagy 571–632), 40 évesen írta meg a Koránt, alapította meg az iszlámvallást. Tanaira a zsidó és keresztény vallások egyaránt hatottak, de a korabeli arab közösségek élethelyzetét, életmódját, saját erkölcsi mércéit és törvényeit, tudásanyagát foglalta a vallás szent könyvébe. A középkori kalifátusokért folytatott harcban alakult ki a síita és szunnita felekezet, az előbbiből szakadtak ki a szekták (haridzsiták, ismailiták, stb.). Az iszlám rendkívül gyorsan terjedt el Délnyugat-Ázsiában, Észak-Afrikában, a középkorban pedig jelentős európai területeken nyert teret. A Pireneus félszigetről frank földre betörő iszlám hadsereget a poitiersi csatában (i.u.732) Martell Károly verte vissza. Közel hétszáz év után, 1492. január 2-án szűnt meg az utolsó európai arab állam, a Granadai Emírség.

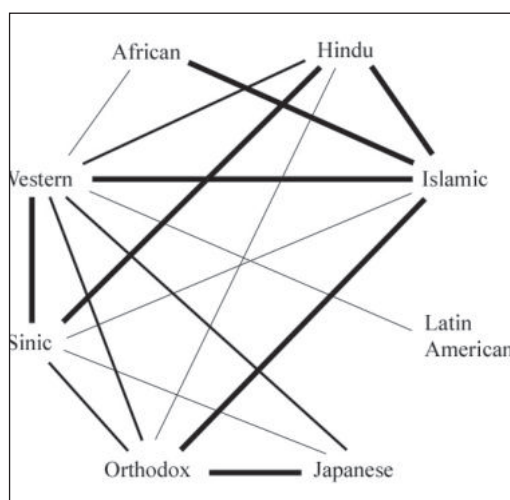
A középkori kereszties háborúkban a keresztény fél volt a támadó, 1099. július 10-én bevették Jeruzsálemet. Kilenc hadjárat négy keresztény állam megteremtését tette lehetővé, de kétszáz év alatt minden meghódított terület elveszett. A középkori iszlám Dzsihád (szent háború, hittérítés, európai térhódítás) a magyar, lengyel, román, bizánci, szerb állam megszállásához vezetett. Az iszlám hatalom 1830-ra szorult ki Európából.

A korai konfliktusok hátterében gazdasági és politikai okok, az élettér biztosítása álltak. „Allahé a Napkelet és Napnyugat” – olvashatjuk a Koránban. Máshol így ír Mohamed: „Még a vallás terjesztésében is tilos bármiféle erőszakot alkalmazni, csakis békés módszereket szabad használni.” Az iszlám hit tudósai szerint vallásuk békés, háborúellenes. „...a kereszténység általánosan mozgósítható volt az iszlám elleni kereszties hadjáratok idején a középkorban, és még a huszadik század első negyedében is. Tehát, amikor Róma szentesítette az iszlám elleni háborút, akkor a muszlimoknak tagadhatatlan joga volt visszaütni bármelyik harcmezőn – akár Palesztinában vagy a Termékeny Félholdon, Olaszországban, vagy Magyarországon. Ez vitte őket Spanyolországba és Dél-Franciaországba.” olvashatjuk Samuel P. Huntington nézetét, aki szerint az ázsiai gazdasági fejlődés, a nyersanyagok és energiahordozók feletti rendelkezés, demográfiai

robbanás és migráció okozza az agresszív civilizációk európai és más földrészen való megjelenését.

NEMZETEK ÉS AZ ISZLÁMKERESZTÉNY EGYÜTTÉLÉS

Legutóbb háborús és etnikai-vallási politikai-gazdasági, éghajlat változási konfliktusok zavarták meg a Föld népességének életét. Nagy-Jugoszlávia szétesése a XX.

század végén, az öbölkonfliktus, orosz, majd amerikai és a NATO országok „afganisztáni „kalandja”, Irak megszállása, az „arab tavasz” iszlám vallású emberek millióinak a halálát okozta, és a tömeges migrációját indította el.

A modernizációt az „Iszlám Újjászületés” keretében, ám a Nyugat kultúrája nélkül képzelik el. A modernizáció jegyében az iszlám kultúra: vallás, nyelv, iskola, viselkedésformák, életmód, iszlám tradíciók, törvények erősödését szeretné elérni, s az ezredfordulón az iszlám országokban, s számos nyugat-európai országban sikerült is teret nyerni. A „nyugati demokrácia” ajándéka nem kellett az arab államoknak. A migráció egyes európai országok számára a munkaerő ígérete, de a tapasztalatok szerint az is maradt. A nemzeti kultúrák megváltoztatására is alkalmas az újkori népvándorlás. Más kultúrájú népekkel kell ütköztetni a kereszténységet – látjuk ezt a stratégiát, amelyben veszít a keresztény és az iszlám vallású ember is: a nevető harmadik a világtőkét képviselő liberális és hit nélküli embercsoport.

A fejlett tőkés államokban nagy tömegben élnek a gazdasági vagy háborús menekült iszlám-hívők, más vallású menekültek. Korunk egyik globális konfliktusa az iszlám és keresztény kultúra „háborúja”. Ebben a harcban Európa nyugati felén a lakosság keresztény vallásos beállítottsága folyamatosan gyengül, az agresszív iszlám teret nyer. A keresztény kultúrát képviselő nyugat-európai országok elveszítették veszélyérzetüket, a nép a nemzeti identitását. Keresztény templomok bezárnak, mecsetek épül-

nek, párhuzamos társadalmak élnek egymás mellett a mindennapi élet konfliktusaival. Az államok hivatalos bírósága helyett a „muszlim saria bíróság” dönt. (Csak Londonban több száz mecset, s közel száz saria-bíróság „üzemel”.) A migránsok növekvő csoportjai gyakran a „7. századból” jönnek, Közép-Afrikából, s nem csak igazi menekülteket hoznak, hanem a kalasnyikov használatában jártas harcosokat is. A magyar-szerb határon, Európa határain felgyülemelő tömeg többféle kultúra hordozója, s egy-mással is konfliktuózusos viszonyban vannak. Az amerikai Douglas Murray kétségbeesetten állapítja meg: „Európa öngyilkosságot követ el. Vagy legalábbis vezetői az öngyilkosság mellett döntöttek. ... A világ akkor tódul be Európába, amikor Európa már nincs tisztában önmagával.”

A Német Szövetségi Köztársaságban 4 millió 119 ezer muzulmán (5 %) állampolgár élt 2010-ig, 2020-ban arányuk 6,5% lett, a prognózis 2030-ra 10 %. Franciaországban 4 millió 704 ezer (7,5 %) muzulmán van 2020-ban, a prognózis 2030-ra 11,8 %. Magyarországon 2010-ben 25 ezer (0,3 %) muszlim bevándorló van, prognózis 2030-ra 24.000.

A világon évente 12 millióval nő a szegények száma, mindenkit nem tudunk sem Európában, sem más földrészen befogadni. Ám befogadjuk az ukrainai háborús menekülteket, a gyermekeket, nőket, idős embereket, menekülő férfiakat, naponta 12-18 ezer menekültet, akik a liberális gazdasági világhatalmak és Oroszország háborújában áldozatok. Visszaküldünk a déli határkerítés túloldalára naponta 800-1000 migránst. Vannak közöttük valódi menekültek ők a külföldi nagykövetségeinken kérhetik a védelmünket.

Védeni kell a határokat, nemzetünket, kultúránkat, Európát és családjainkat.

Dr. Sári Mihály

Prof. Dr. phil. Dr. habil. Sári Mihály nyugalmazott rektorhelyettes.

Az egykori debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem tanára, majd a Pécsi Tudományegyetem tanára, inté-

zetigazgatója, a bajai Eötvös József főiskola rektorhelyettese, az University Oklahoma Hall of Fame tagja. Kutatási területe: lokális társadalom, nemzeti, etnikai identitás, community development, kulturális intézmények mediációja. A cikke egy hosszabb tanulmány szerkesztett változata.

Jeles Erzsébet

Köszöntünk, Hajdúböszörmény!

Hajdúböszörmény Város napra készül, s mi hajdúdorogiak szeretettel köszöntjük e jeles nap alkalmából a hajdúváros közösségét. Kellenek az ünnepek, szükségünk van az ünneplésre, a megemlékezésekre, a hálaadásra. Jó ezeken az alkalmakon a közösségnek együtt lenni, közösen átél- ni az eseményeket, fájo vagy emelkedett szívvel emlékezni.

Ebben az írásban egy időutazásra invitálom a kedves olvasókat. Látogassanak el Hajdúdorogra, keressék meg a Mészáros Károly Városi Könyvtárat, ahol felvilágosítást adnak erről a csodás utazásról. Lehet, hogy elfogult vagyok. Kérem, bocsássák ezt meg nekem, nekünk. Ki nem elfogult a saját gyermekével? Tegyük a szívünkre a kezünket és úgy válaszoljunk a kérdésre! Mit is takar ez az időutazás?

A könyvtár dolgozói igyekeznek minden évben közös kirándulást szervezni, ami tökéletes alkalom a csapatépítésre, a közös élmények begyűjtésére. Így történt ez 2020-ban is – Noszvajba látogattunk el. Megnéztük a kastélyt, sétáltunk az ország legtisztább levegőjű településén. Aztán belevágtunk egy túrába: végigjártuk a gyerekeknek és felnőtteknek szóló meseutat. A gyönyörű ládikák szemet gyönyörködtetőek voltak, kívül és belül egyaránt. A történetek, a feladatok érdekesek voltak. Valóban kiválóan alkalmas volt arra, hogy jobban megismerjük egymást. Amikor hazafelé vet- tük az irányt, már az autóban megfogalmazódott bennünk: kell egy ilyen nekünk is! Nem mesékre gondoltunk (azt már elő- tünk nagyon szépen, ötletesen elkészítették), hanem valami más, valami egyedi, valami dorogi. Helytörténet – ez volt az első gondol- latunk, mellyel mindannyian egyetértettünk. Kiválasztottuk a helyszíneket, a történeteket Ráczné Vass Hajnalka kolléganőnk állíto- ta össze. A berendezések, a feladatok közös munka eredménye. Az ötletelésekben nem volt hiba – komoly és vicces feladványok rö- p- ködtek a gyermekkönyvtárban. Nagyon szép munkaanyag állt össze, melyet átadtunk a polgármester úrnak. Első olvasatra tetszett az ötlet – segítenek a közfoglalkozásban dol- gozók (elkészítik a ládikákat), az illusztrá- ciókban részt vevő személyek kiválasztása, a berendezés és a többi munka a könyvtá- rosok feladata lesz. A polgármester is vállal-

ta egy ládikó megfestését. A ládikák hamar elkészültek, közben felkerestük a művésze- ket, akik kiválaszthatták, hogy melyik ládi- kát szeretnék megfesteni a történet alapján. Közben a berendezésekhez gyűjtöttük a tár- gyakat, újrahasznosított anyagokat is fel- használtunk – hiszen környezetbarát intéz- mény is vagyunk. A művészek dolgoztak. Az elkészült alkotásokat nem mutattuk meg, erre egy külön időpontot választottunk – a művészek akkor ismerték meg egymás alko- tásait, a többi szöveget és a feladatot.

A kis ládikák egy-egy műalkotások! Egyediek, gyönyörűek, figyelemfelkeltő- ek, egyszóval: csodások. Itt is szeretném megragadni az alkalmat, hogy köszönetet mondjak a ládikók készítőinek, az alkotók- nak, azoknak, akik segítettek az elhelyezés- ben, a vasútállomás vezetőjének (aki látat- lanban is támogatott bennünket), a fenntar- tónak, és természetesen a könyvtár minden dolgozójának. Közös gondolkodás, közös munka, közös öröm.

De most már essék néhány szó erről a 12 ládikóról, hiszen az előzményről már szó- lottam! Tizenkét helyszín, tizenkét ládi-

kó, tizenkét történet és tizenkét feladat.

A Muszka-dombnál elhelyezett ládi- kóval kezdeném a sort. A művész Kissné Dalanics Ildikó. Muszka-domb – miért kap- ta ez a terület ezt a nevet? Miért viselked- tek 1849-ben az oroszok a megszállt Haj- dúdorogon másként, mint a többi települé- sen? Mit vagy kit rejt a domb vagy halom? Ezekre az érdekes kérdésekre ad választ ez a ládikó. No, a feladat az orosz nyelvet tanultaknak könnyű lesz, aki nem isme-

ri ezt a nyelvet, az most megismerheti.

A következő helyszínen, A seprű című boszorkánymesét illusztrálta Görögh Imréné, Vasvári Julianna. A történetet korábban már megjelentettük a „Haj- dúdorogi füzetek” sorozat részeként – hajdúdorogi boszorkánymesék gyűjte- ményében. Mitől féltek eleink? Hogyan lehet átadni a boszorkánytudományt, ha már nekünk elégünk van belőle? A feladat kapcsolódik a történethez. Ez aztán segít egymás megismerésében!

A Helytörténeti Gyűjtemény előtt talál- ható ládikót Nyalka Márta festette. Ter- mészetesen a tartalom is a gyűjtemény- hez kapcsolódik. Mit is gyűjt egy múze- um, egy helytörténeti gyűjtemény? Med- dig tudjuk visszavezetni a településünk múltját? Miben vagyunk mások, ha mások vagyunk, a többi hajdúvárostól? Erre, és ehhez hasonló kérdésekre kapunk választ. A feladat egyszerű – de újabb ismeretek- kel lehetünk gazdagabbak.

Innen az utunk tovább folytatódik. A következő ládikó festője Horváth Zoltán. Az előző újságban az érdeklődők olvashat-

tak arról, hogy Hajdúdorogon miért június 8-án rendezzük a Városnapot. Ez a ládikó az 1900-as zarándoklat részvevőinek állít emléket. Kik és miért indultak eleink el Rómába? Sikeres volt a zarándokút? Mivel tisztelegtek az utódok, fáradságot nem ismerő honfitársaink emléke előtt? A feladat az utóbbi kérdés válaszához kapcsolódik.

A következő állomás a város központjában működő nevelési intézményhez vezet. A ládikó festője Molnár Erzsébet. Mit is tartalmazhat ez a ládikó? Természetesen egy mesét. A feladat itt nagyon egyszerű: a könyvtárosok a kulcsok átadásakor felhívják az időutazók figyelmét, hogy itt mi lesz a teendő.

A főutcán két ládikó közül az egyik a projekt kitalálójának, kivitelezőjének épületéhez vezet. A ládikót illusztrálta Zoványi Judit. Egy nagyszerű ember, az intézmény névadójának életéből emel ki egy apró, de fontos részletet. Ennél a feladatnál aztán tényleg életünk egyik érdekes szakaszához térünk vissza. Több év elteltével milyen boldogan mesélünk erről az időszakról!

Sétánk a másik főutcai ládikóhoz vezet, melyet Molnár Erzsébet készített. Novella Szálló: fogalom volt ez az épület Hajdúdorogon, egészen az 1950-es évek végéig. A város kulturális központja: zenés estek, felolvasások, táncmulatságok, az ismerkedés helyszíne. A feladat a kultúrához, annak egyik szeletéhez kapcsolódik.

Egy hosszabb séta után jutunk el a következő helyszínre. A festő-alkotó Pásztor Beáta. Milyen nagy esemény volt, a Debrecen-Tiszaalok vasútvonal megépítése. Fejlődés volt mindazon települések életében, melyek ezen a szakaszon találhatók. A személy- és teherszállítás biztosította az ország vérkeringésébe való becsatlakozást. A feladat nagyon egyszerű, de...

lakoást. A feladat nagyon egyszerű, de...

Egy hosszabb séta után vár bennünket a következő helyszín. Az alkotó Urgyánné Tószegi Erika. Minden út véget ér egyszer – ahol most vagyunk, ez a végállomás. A ládikó megkeresése kész rejtvény. A feladat ismét keresés, amely egy csodaszép emlék marad annak, aki megtalálja.

Egy rövid séta után eljutunk egy másik helyre, ahol egy nem hajdú népcsoport alussza örök álmát. A ládikát Miterliné dr. Vass Melinda festette. Egy híres embernek állítottak itt emléket, mi is megismerhetjük az életét, munkásságát. Ezt a feladatot nagyon szeretik az időutazók.

Már a 11. ládikónál járunk, egy olyan utcában, melynek a nevét egy híres, hajdúdorogi születésű polihisztor adta. A ládikát festését Simon Istvánné készítette. A ládikát itt sem olyan egyszerű megtalálni, de nem is lehetetlen. A feladat a híres szülöttünk egyik munkájához kapcsolódik. Kreativitás, humor szükséges a feladat megoldásához.

Innen már néhány lépés az utolsó megálló. Az alkotó Mészárosné Bóti Edit. Egy sokak által ismert hajdúdorogi mondát olvashatunk újra. Bár tudjuk a helyszín nem az, ahol a mondai esemény megtörtént, de mégis kapcsolódik a vízhez. A feladat szintén vizes és élvezetes.

Bízom abban, hogy az időutazás felkeltette a kedves olvasók érdeklődését.

Mi tartozik az időutazáshoz? Egy térkép, melyen jelölve vannak a ládikók helyei; egy útlevél: ahová be kell ragasztani azokat a matricákat, melyeket a ládikók rejtnek; egy kulcsosomó, melynek díszítése Viktor né dr. Riskó Mária munkája.

A kulcsot és az egyéb okmányokat a könyvtárban lehet átvenni, nyitvatartási időben.

Néhány vélemény az Időutazásról:

„Köszönjük szépen a lehetőséget, hogy igényesen, interaktív módon volt lehetőségünk felfedezni városunkat. A gyerekek nagyon lelkesen várták, keresték az állomásokat, ügyesen megoldva a feladatokat. Még több feladványt szerettek volna megoldani az út során. A dobozok nagyon igényesek, köszönet a készítőknak is! Remélem, még „bővül” az útvonal! Várjuk az újabb történeteket, feladványokat!”

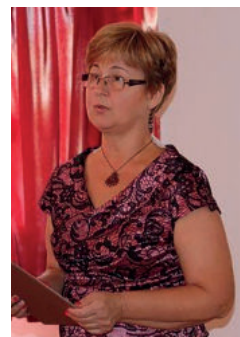
„A hétvégén a Császártöltésről származó barátainkkal jártuk körbe a város nevezetességeit a ládikák segítségével. A csapat aprajánagyja kivétel nélkül nagyon élvezte ezt a különleges utazást. A templomban gyertyát gyújtottunk, a temetőnél megsimogattuk a ládikát, a zsidó temetőnél pedig izgalommal írták össze a kívánságokat. Köszönjük szépen a felejthetetlen élményt! Gratulálunk az ötletgazdáknak és a kivitelezőknek a gyönyörű, szebbnél szebb alkotásokhoz!”

Látogassanak el Hajdúdorogra! Vegyenek részt egy időutazáson! Szeretettel várjuk Önöket!

Jeles Erzsébet

Közvetítő könyvtáros, kulturális szolgáltatásfejlesztési szakember.

1990 óta dolgozik a hajdúdorogi Mészáros Károly Városi Könyvtárban, melynek 2010 óta a vezetője. Kiemelt feladat a könyvtárban a helyismereti anyagok gyűjtése, kiadvány szerkesztése, a helyi névtár, az Időutazás Hajdúdorogon elnevezésű program gondozása, továbbfejlesztése.

A természet kincse – a Bocskai Gyógyvíz

Hajdúböszörményben a föld mélye is kincset rejt magában. A Bocskai Gyógyvíz sok lehetőséget kínál vendégeinek.

Az 52 celsius fokos nátrium-kloridos, brómos, jódos, fluoridos gyógyvíz összes oldott ásványi-anyag-tartalma literenként 4605 milligramm.

Kiválóan alkalmas reumatikus ízületi bántalmak, nőgyógyászati, mozgásszervi megbetegedések kezelésére és pajzsmirigy-problémák enyhítésére.

Gyógyfürdők
immár
országos
gyógyhely

Bocskai Strand- és Gyógyfürdő
Hajdúböszörmény, Uzsok tér 1.
Nyitva: naponta 9-20 óráig.
Telefon: +36 52 219 555

FELHÍVÁS

„Ültessünk verset!”

Költeményekkel színesítsük együtt városunk főterét!

A Kertész László Városi Könyvtár Verskertjének küldetése, hogy idevonzza a városunkban élő és idelátogató költészetkedvelők figyelmét.

Verskertünkbe hagyományteremtő jelleggel időnként újabb és újabb verseket ültetünk.

Várjuk könyvtárunkba olvasóink és a lakosság kedvenc költeményeit vagy saját írásait, melyeket elhelyezhetünk Verskertünkben.

Elérhetőségek:
Kertész László Városi Könyvtár
Hajdúböszörmény, Bocskai tér 2.
Tel.: 52/228-284
e-mail: hbkonyvtar@gmail.com

Mondj
IGEN-t
a Fürdőkerti
Étteremre!

*Fürdőkerti
Étterem*
ESKÜVŐI
ajánlat - 2022

Esküvői helyszínt keresel?

*Ünnepeljétek életetek nagy napját
egy felejthetetlenül romantikus környezetben.*

PLUSZ SZOLGÁLTATÁSOK

DEKORÁCIÓ, FOTÓ, FÉNYFESTÉS, SÁTORBÉRLÉS,
HANGOSÍTÁS, DJ SZOLGÁLTATÁS, ZENEKAR, SZTÁRVENDÉG,
SZERTARTÁSVEZETŐ, KOKTÉLPULT, GRILLTERASZ.

Egyedi és csomagajánlataink:

- ☎ +36 70 568 7406
- ✉ furdokertietterem@gmail.com
- 🌐 www.furdokert.hu
- 📍 4220 Hajdúböszörmény, Nagy István u. 38/A